

O. Bacevičienė

A T S I M I N I M A I

(Apie brolių Kazimierą Grinių)

Smagiausia dalis žmogaus amžiaus - vaikystė ir jaunystė, nors vaikystėje vienas dalykas nelabai malonus, - tai ganiava, tas anksti kėlimas rytais, bet ir idomus laikas, vasaros tarpais vyturiukai čyrška padangėje, paukščiukų lizdukus randam žolėse ar prie grumstukų, prie žolių kokių kupatų. Saugojam gyvulius, kad neišmintų lizdukų, laukdavo, kol išsiperi, smailaudavom, kai paukštukai atneša maistą, paukštukai lizduky išsižioję, iš tolo, pasislėpę. Po kiek dienų jau ateinam, randam tuščią lizduką, būna paukštė išsivedus paukštukus. Per pietėm eidavom į girią grybauti su broliu. Visu girios pakraščiu žinodavom, kur kokie grybai auga. Toks eglynukas buvo, vadindavosi baravykinuks, kitas rudmėsinis-rudmėsės augdavo. Buvo toks kalniukas lapių olos; eidavom židre-ti, ar nepamatysim kokį lapiuką išlindus. Gamtą išnaudodavo vaikai, atsimenu strielčius /eigulya/ išgasdiūdavo, būdavo, pamatom per eglyną strielčių Laužių su šautuvu, bėgam kiek drūti į palai-kę, kad neatimtų uogas ar grybus. Pažindavom ant spalvos kokio paukščio kiaušiniai. Buvo draudžiama grybaut ir uogaut. Tais laikais parugėm ganydami rinkdavom pakraščiais iš rugių žydinčias vosilkas, vainikus pindavom. Nuo tėvų gaudavom perspėjimą: "Vaikai, - sakydavo, - neikit toli į rugius, išbraidysit rugius". Anks-tyvam pavasary, mūs lauke buvo didelės dvi blindos medžiai, eida - vom parsinešt žydinčių buriukų su šakom. Brolis Pijušas įlipda-vo į medį mesdavo šakas, o aš rinkdama sakydavau: "Gana, išpul-si, lipk". Pro mūs lauką eina kelelis į plentą, vadinasi Skučė-kelis. Už kelelio buvo Anckaičio Matijošiaus laukas. Netoli ke-lelio buvo obelaitė su laukiniais obuoliukais. Aš bėgdavau, kai imdavo lyt ganant, nuo lietaus po ta eglaitę, ir Jonas Anskaitis bėgdavo nuo lietaus po ta obelaitę, mat, ir jis ganydavo gyvulius savo greta savo lauko. Matijošiaus sūnus su manim vienmetis, koks 10 metų, kaimiręs Jonas Anskaitis. Ir dabar ta obelaitė yra; nuo to laiko, kai po obelaitę stovėjom nuo lietaus, jau yra apie 70 metų. Istorinė obelaitė, nieks jos nesunaikino, du karus pralei-do, permainas laukų praleido, nežinau nuo ko jos buvo vardas obe-laitė, ne obelis. Buvo vargingas ir skaudus piemenukų gyvenimas, ypatingai biednuomenės vaikams, kurie eidavo pas ūkininkus/gas-padorius/ ganyti; būdavo tokių ūkininkų-priduoda kiaušes ir žąsų

OK 947.45
na 22

Petro Kriaučiūno Viešoji biblioteka
Skaitytųjų aptarnavimo skyrius Nr. 20
Invent. Nr. 03/1362

pulką, na tai gatava, nė atsisėst nėr kada, žinoma, išėina nuo tėvų maži vaikai. Sunkiausia dalis žmogaus amžiaus tai buvo ganiava. Tais laikais paskui kažin kaip tai pabrango samdymas piemenų ar mažiau pradėjo leist ganyt. Ūkininkai pradėjo kitaip laukus tvar-kyt, panaikino pūdytus, užėmė kita sėjomaina, ir ėmė gyvulius rišt ant virvių, kiaules šert namie, tvarte, sakydavo pigiau išėina, negu pienuo laikyt. Taip ir pasibaigė vaikų nuobodžiavimo diena. Prisimenu, mano tėvų seklyčia didelis buvo kambarys, tik žemokas. Baldai: stalas keturkampas, didelis, du suolai per visą stubos sieną, uslanas prie stalo, tiek, kaip stalas, ilgio, ir lova kampe vidutinio didumo, paklota dėl svečio, šėpa /ėpinta/ pas duris. Visi baldai paties tėvo padaryta, prasti; nebuvo staliorigūs /stalius/, tik per save išmokęs. Krėslų /kėdžių/ nebuvo, ba nemokėjo padaryti. Aš maža dar buvau mergaitė, neprisimenu tikrai, kelių metų buvau, kai mano vyriausio brolio Kazio buvo aukšto mokslo baigimo proga minėjimas, kaip pabaigtuvės, buvo daug jo draugų ir bendradarbių, buvo ir daktaras V. Kudirka, buvo iš užsienio, rodos, Martynas Jankus iš Tilžės, buvo kunigas Radušis, Šilavoto klebonas, spaudos kovotojas, veikė slapta prieš caro valdžią. Kitų pavardžių nežinau. Visgi tas susirinkimas buvo slaptas tais laikais. Mamą leido paklausyt į seklyčią, krėsliauką įsinešė, atsisėdo, klausė. Kai paaugau, tai mama pasakodavo "Vaikeli, kokią gazieta/laikraštį/ jie padarė. Vienas, - sako, - atsistojęs sakys, paskui kitas sakys, sakys. " Tėvai plovė avi, davė pietus, virė mama barščių, davė mėsos svečiam, ir barščius svečiai gyrė, kad gardūs barščiai. Tai bent diplominis. Nė vyno, nė alaus, nė tortų. Rodos, tą dieną svečiai išsiskirstė. Gal liko koks ant šieno nakvoti. Kitą dieną pasikvietė keletą tėvai kaimynų, pavaišino vardan pabaigtuvių. Žiemsargiai nesužinojo, nuėjo gerai.

Iš mano vaikystės atsiminimų, priemenė buvo be grindų, su dviem langučiais mažučiais. Stuboj irgi maži langai buvo, žiemą kaip užšaldavo langus, tai mudu su broliu Pijušu pūsdavom su burna, ledas nutirpdavo, žiūrėdavom į langą; langai būdavo užmūryti ledu, net stuboj būdavo tamsiau. Langai buvo vieni.

Buvo du dideli katinai, kai visi išėidavo iš stubos, tai mes su broliu šokinėdavom tuos katinus, - paimdavom už pirmutinių kojų, pastatydavom ir šokindavom; kaip tik kas per duris, trinkt tuos katinus ant žemės. Vaikai, negniaužykite kačių, negaudys ūelių. Paskui buvo du šunės, dideli tie šunės būdavo. Palei-

di, būdavo, jeigu ateina žmogus, tai kokie 20 minučių pirmyn girdėt šunų lojimas. Pasitinka šunes iš tolė, loja iki durų, ypatingai, kai ubagą pasitinka, ubagas povaliai eina. Ant šunų lojimo suprast gali, kas ateina. Per langą nesimato, užšalęs. Žiemos būdavo šal - tos ir gilios. Sniego sulig pinučių šalia kelio. Niekad tiek ubagų nebuvo, kaip prie caro valdžios. Ateidavo ir drūtų ubagų. Būdavo ubago kaip uniforma drūtas botagas nuo šunų, kriukis, kaša prie šono iš šikšny nupinta kiaušiniams dėt ir lašiniam, du krepšiai, vienas prie šono, kitas ant kupros. Dabar vaikai te nežino. Būdavo, ateina ubagas, paprastai tai kampą duonos paduoda, o retkarčiais lašinių duoda, būdavo, mano mama ir sako ubagai pasimelsti už dūšes čyščiuj kenčiančias. Už kiaušinių 7 poteriai reikėjo sukalbėti. Būdavo, ubagai kiti šventas giesmes gieda, o kiti tik poterių sukalbėjo ir atsiėmė almužną ir eina. Mano mama sakydavo: "Vaikeli, reik ubagai duoti almužną /auką". Ateidavo ubagas Vaznaitis, nakvodavo, pasakas pasakodavo vakarais; aš su broliu, būdavo, laukiam to ubago, prašom tėvų, kad leistų nakvot. Ubagai gulėdavo toj pačioj stuboj, kur visi guli. Ubagam užduodavo užduotį /duoda lašinių/: "Atkalbėk rožančių, -sako, -už tokio, tokią dūšią". Būna koks gimnaitis miręs ar kaimynas, pasako mirusio vardą, daro auką, ubagas eidamas poteriauja, arba namo parėjęs.

Pas kiekvieną gaspadorių /škininką / buvo dvi katės ir du šunes. Šunes būdavo pikti, kanda žmogų ir būdavo palaidi. Jeigu, būdavo, reikia eiti keliu su koku reikalu kelis kilometrus, tikra bėda. Būdavo pasiimi duonos, užpuola šunes, duonos nūmeti, šuo duoną ēda, nueini toliau, šuva nubėga namo. Prieini kitą škininką, vėl du šunes; sudrąsko, būdavo, drabužius; mano mamai sudrąskė brangų sijoną/andaroką/ pareinant iš bažnyčios kaimyno šunes. Paskui išėjo įsakymas rišt šunis, tik makčiai paleist, rytą pririšdavo.

Prisimenu, staklėse ausdavau karštose vasaros dieno - se. Saulė šviečia, prie atdaro lango kregždės palangėm skraido; aukščiau langų prie šiaudinio stogo kregždžių lizdai, margi iš dumblo kregždžių nulipdyti visa palange. Ant kiemo prie klėties buvo didelis beržas su tankiom šakom, tame berže, būdavo, čiulba, gieda paukščiai labai gražiai; man per langą audžiant būdavo girdėt, nežinau, ar tai lakštingala, ar tai kitokie kokie, kiekvieną metą jie giedodavo. Atostogavo mūs gimnaitė su vaikais iš mies -

to seklyčioj; atėidavo pas mane prie staklių, sakydavo: "Ona, gana aust, džiova gausi beausdama /stuboj/ kambary, eime į girią pasi-vaikščiot". Bet nelabai būdavo kada vaikščioti: iki lauko darbų reikdavo viską išaust.

Nuo Selemos Būdos kaimo kelio už plento ties keliu plentą perėjus monžinė giraitė, toj giraitėj daug yra mondžų me-džių, dėl to vadindavo mondžine. Prie kelio šalia plento gyventojas J. Ambrasas. Per savo gyvenimo laiką visą savo turtą susidegi-no iš pypkės rūkydamas. Dusyk degė. Pirmą sykį pašėręs arklių iš pypkės rūkydamas; matyt, iškrito žarija iš pypkės ir užsidegė; su-degė arkliai ir kelios trobos. Atstatė trobesius, vėl gyveno; po kiek negreit laiko, pasišėręs gyvulius atsigulė šventą dieną, ir vėl keletas trobų sudegė. Priežastis rūkymo. O. buvo darbininkas ir taupus žmogus.

Einant nuo plento Prienų keliu po dešinei sodyba Simano Staknevičiaus /Ringio/, senovės kanklininko namai. Buvo ne per didelis ūkininkas, turėjo žemės ne per daug, rodos, 40 margų. Buvo vidutinio ūgio šviesios išvaizdos, duksvokas, linksmo būdo, ne davatka buvo, bet pamaldus, taip sau simpatiškas žmogus. Turė-jo 7 dukteris, visos dukterys buvo bažnyčios kantarkos, turėjo bal-sus gerus, mokėjo gerai dainuoti ir giedoti, ir šokti. Tėvas kankliuo-ja, o mergiščios šoka; nuo pat mažens; visos buvo linksmo būdo. Pas-kui ir jo anūkai ir anūkės mokėjo gerai šokti, tėtukas su kanklėmis išmokino. Visoj apylinkėj kanklininko dukterų buvo gražiausi dar-želiai gėlių, įvairiausių būdavo gėlių, pas jas gražiai padaryti darželiai. Buvo likę pėdsakai kanklininko Simano Stankevičiaus : jo anūkas buvo kanklininkas Simanas Popiera, mokėjo kankliuoti; dukters vaikas, rodos, jau miręs dabar. Simano Stankevičiaus kank-lininko prisigimė tolimoj giminytėj menas : proanūkių jo yra gerų artistų ir šiaip sau dideliais gabumais žmonių, Simonas Stan-kevičius palaidotas Sasnavos kapinėse, yra kryžius ant jo kapo, išvaizda kryžiaus-berželis. Nežinau, dėl ko Stankevičius vadinda-vo Ringiais. Simonas Stankevičius, kanklininkas, mums, kovotojams už lietuvišką spaudą, buvo mylimas ir brangus žmogus, nors jį jau buvo senyvo amžiaus. Atsimenu, mes darydavom slaptus koncertus 1903 m. Mes statydavom tautinę muziką, kankles; kviesdavom Stan-kevičių, jis visada dalyvaudavo ir skambindavo ne tik šokius, bet ir dainas :

Užmušiau uodą, priviriau puodą,
 Užmušiau uodą, priviriau puodą,
 Prašom sveteliai, pasisulyt,
 Mano patrovėlės nepadyvyt.

Paskui kita daina :

Paklausykite jus, lietuviai, visi susirinkę,
 Aš jums dailiai padainuosiu užsirūkęs pypkę,
 Aš jums dailiai padainuosiu užsirūkęs pypkę.

Mūs pačių seklyčioj buvo surengtas vakarėlis. Rodos, 1904 m. per Velykas buvo vaidinimas "Neatmezgamas mazgas". Aš vaidinau Burokienės-dvaro kumetkos - rolę. Buvom išsimokinę kvarteta, padainavom dvi dainas : "Kur bėga Šešupė..." ir "Ant marių krašto, Palangos miestely...". Muzika buvo kanklių Simano Stankevičiaus. Buvo, žinau, su vakariene, buvo užkandžių ir alaus, degtinės nebuvo. Kas tas lėšas davė, neprisimenu, tur būt, mano dviejų brolių ir brolienės /Kazio ir Jono/. Publika buvo tik patikimi, taip sakant, su pakvietimais, bet plati publika, iš toliau: nuo Liudvinavo, nuo Daukšių, nuo Kalvarijos: buvo ir intelegentijos iš Marijampolės, buvo kauninių keletas patikimų žmonių. Buvo ir mano brolis Kazys. Buvo pasakyta keletas kalbų, prisiminta daktaras V. Kudirka, kurio kabojo paveikslas, didelis gražiuose rémuose; gale stalo ant sienos buvo ir gražiuose rémuose Karoliaus Markso paveikslas, Simano Daukanto, Koperniko paveikslas, Kražių skerdyne, istorinių Lietuvos valdovų - Vytauto, Kęstučio, o paskui dar tėvų šventųjų paveikslai irgi gražiuose rémuose buvo. Mano brolis buvo stalius, labai gražių darbų mokėjo, tai ir paveikslus prirėdė.

Važiuodavom ant repeticijų į Marijampolę, kiti artistai buvo iš toli. Buvo jaunystės dienos, ką neišdarydavom. Slaptus koncertus padarydavom, o paskui po to visko, po koncerto kvepėjo Sibiras, kai kam. Už nedėlios laiko atžygiavo dešimt žemsargių nuo plento per purvyną; pavasaris labai purvinas buvo. Padarė didelę kratą, ieškojo lietuviškų knygų ir ginklų, nieko nepešė, išėjo. Daug prikankindavo ta pakelė žiemsargius: kiek jiems reikdavo daryt kratų, net pasiekė Lukošius. Alksniškės kaime buvo du beržai prie kelio; mano brolis padarė dvi lentas su užrašu : I Gudelių vašgminas /valsčius /, Alksniškės kaimas. Ant vienos lentos parašė

lietuviškai, ant kitos rusiškai. Ant vieno beržo prikėlė lietuvišku parašu, ant kito - rusišku parašu. Ne per ilgai tie parašai buvo, žiemsargiai aptiko ir su kirviais nuplėšė. 1902 m. ta istorija buvo; tie beržai, du revoliucijos liudininkai, išsibuvo iki 1958 m. Nežinau, koks ten reikalas prie kelio tie beržai kirst buvo: du karus praleido, per kokias tris dienas kariuomenė ėjo ir važiavo ir patrankas vežė, išsiteko tais beržais. Šitoj santvarkoj pakelėj medžius sodina, nesuprantu, koks nesusipratimas išėjo beržus kirst prie kelio.

Buvo revoliucinis kluonas mūs namuos, mano tėvo, kai pradėjo gyventi, statytas, labai senas, iki žemei šiaudų stogas, iš kitos pusės medžių siena, tai sienos buvo slapykla lietuviškiems laikraščiams ir knygom. Tas kluonas daug metų praleidęs, niekad nerado, gaila, kad nieks nenufotografavo to kluono.

KĄ RADOM, O KĄ PALIKSIM

Būdavo 20 /verstų kilometrų artimiausias miestas ir paštas Marijampolė /Kapsukas/. /Gromatą/ laišką paleist reikdavo vežt arkliais arba pėsčiom nešt, dabar į namus atneša. Netrukdavo ir pėsčių žmonių 20 kilometrų žiemos metu suvaikščiout su reikalais. Netoli gyveno mūs kalvis, kužnia buvo /kalvė/ prie kelio. Žmogelis tankiai eidavo pėsčias į miestą anglių parsivežt: nusiperka pusmaišį, įmeta į kaimyno vežimą, tai parveža. Dabar susisiekimas visokiais patogumais: nuo pėsčio, važiuoto arkliais, autobusas, lėktuvas ir jau dabar sulaukėm kosmoso, kur jau aš neįiegiu į galvą paimt tokius išradimus: radija, televizorius ir taip toliau visokių išradimų, kurių mūs tėvai dar nežinojo, o ką mūs vaikai paliks, o anūikai. Kad kas būtų pasakęs, kad viena diena gyventojas iškuls javus. Daėjo nuo spragilo iki kombainos, na ką čia kalbėt, daug visokių nesurašysi ir nesupasakosi.

Dabar paimkim žmonių susirgimus ir gydymus. Atsimenu, Marijampolėj buvo visai mažiukė ligoninė, vadinosi lazarietas, o buvo apskrities miestas, arčiau jokios ligoninės nebuvo. Aš nesuprantu, ar mažiau sirgdavo žmonių, ar daugiau žmonių ant žemės, ar kad dykai gydymas. Su mažesnėm ligom gal gula į ligoninę. Ligonijų

pilna, užpildyta visur, visos pilnos ligonių. O jau tų dantisčių pilna visur, eilės pas jas. Kad kas būtų pasakęs, kad bus sudėta dantys dirbtiniai į burną, būtų persigandę baisiausiai. Mano jaunystėj negirdėt būdavo, kad jaunam dantys skaudėtų. Senesniems būdavo kai kam skauda. Dabar medicina labai daug pakilus Lietuvoj. Seniau su didesnėm ligom žmonės važiuodavo į Karaliaučių /Kaliningradą/ ir tik bagotesni. Biedni neturėdavo kuo. Retas, kad grįždavo. Karaliaučius buvo bagočių kapinės. Akių operacijos tik Karaliaučiuje darydavo. Baisių ligų daugiau būdavo kaip dabar: raupai, difteritas /kriokle vadydavo vaikų/, daug išmirdavo vaikų mažiukų, labai daug vaikų išmirdavo, daugiau jų gimdavo seniau, bet daug ir išmirdavo. Daug labai moterų išmirdavo po gimdymo. Daug namie gimdydavo, dabar ligoninėse gimdo, tai negirdėt, kad mirtų. Skaudžios buvo tasyk ligonėm sirgt dienos, ir kai kam nebuvo kur pasidėt. Atsimenu pas mus apsirgo darbininkė, nusivežėm pas gydytoją, apžiūrėjo, parašė vaistų, pasakė ilga liga, parsivežėm namo, rodos buvo reumatas. Ligonei apie 20 metų, merginai buvo, neturėjo tėvų, tik gyveno netoli jos dėdė neturtingas, žmogus turėjo, rodos, keturis margus /du hektarus/ žemės. Mes prašėm, kad pasiimtų ligonę pas save, žadėjom duot visą užlaikymą; jie neapsiėmė, tik dėdienė ateidavo vakare ant nakties ir dar ne kiekvieną naktį. Tos merginos buvo prieiga pas tą dėdę. Mes ją iš jų paėmėm; pas juos buvo šeimas šešių metų vaiks, o pas mus du vaikai: vienas vienų metų, kitas dviejų mėnesių. Toj pačioj stuboj /kambary/ vaikai tai vienas, tai kitas per naktis čirpė, rėkė, ligonis dejuoja. Taip vargom ir mes, ir tas ligonis. Turėjom ir daugiau kambarių, nugi ar prišildysi skyrium kambarį, ar bus laiko lakstyti per kiek slenksčių. Vienam kambary vaikai, kitam ligonis; ko ligonis pareikalas, ar vandens, ar šiaip ko. Visa aplinka virtuvė ir kambarys nemažas: virtuvėj visas darbas, virtuvės durys atidaros į kambarį, girdim kai vaikai rėkia ar ligonis šaukia. Virtuvėj visas darbas: valgis gamyti, skalbimas, kiaulėm bulves šutyti, o kur veršiui virimas buizų, avukų papildomas girdymas ir duona šėrimas, kur avis turi po tris avukus. Visada darbų netrūksta: duonų kepimas, pečių kūrenimas; ką gi apipasakosi visus darbus, vaikų vystyklų skalbimas. Taip skurdom per žiemą, visa mano laimė buvo mergiščia, pasamdyta piemenė kiaulėm ganyti, bojau. Kai buvo Velykų rytą visi išvažiavę į Skriaudžius į bažnyčią, tu ir kaime nerasi

nok, kiek tu siūlyt. Pasiūlei tu jam kainą mažesnę, negavo žydas
 tave apiplėšt, išstūmė per duris, eik, eik, tu šiandien, nepirksi.
 eini į kitą krautuvę. Kitoj tas pats, nieko nepadarysi, reikia pirk-
 ti, vaikai moksle, neaprėdžius nelaikysi. Važiuoji namo apiplėš-
 tas. Nelengva buvo išmokyti ir turinti turto. Nežinau, kodėl Lietu-
 vos valdžia neįveikė panaikyti derybas iki atėjo Sovietų valdžia.
 Man atrodo, gal būtų, ar lietuviai, ar rusai, ar žydas krautuvės parda-
 vėjas, bile be derybų. Didelis skirtumas ūkininko su ūkininku, ku-
 rie gyvena arti miesto 7-9 km. nuo miesto, kurie 20 ir daugiau.
 Kurie arčiau miesto gyvena, tie turėdavo laiko ir su krautuvių
 medžiagom susipažinę, ir su kainom. Jie kas turgus mieste, jie tu-
 ri laiko ant visko apsižiūrėti, nepasivydėdavo ir svaiginančių gė-
 rimų. Pamiesčių gyventojai, kiekvieną turgaus dieną pilni trak-
 tieriai /restoranai/, su įkaitusiais veidais. Reikdavo rast pa-
 žįstamų su reikalais, eik į restoraną, tai rasi. Kurie ūkininkai nie-
 ko neužimdavo su šeimom, tik pavalgyt ir apsirengt, tai tie pagy-
 veno geriau, o katrie mokino vaikus, tai tie vargo. Kur toliau nuo
 miesto, o kokie keliai buvo iki išvažiuoti į plentą. Keliai bu-
 vo nežvyruoti, kai kur sulenda ratai iki ašų.

Prisimenu tuos laikus, kai lietuviškos spaudos nebu-
 vo. Kurie buvom mėgėjai mano jaunystėj skaityti, daug turėdavom
 vargo, kol gaudavom iš užsienio slaptai. Negana to, dar turėdavom
 pasislėpę skaityti, kur kokioj klėtukėj prie žibalinės be stiklo
 lempukės, kad skaitai, kad kas nepamatytų. Buvo didelė bausmė už
 lietuviškas knygas: į kalėjimą indavo, į Sibirą tremdavo tėvai
 ir bardavosi, sakydavo, vaikeliai, prapulsi. Kovodavom, nepamaty-
 si knygų lietuviškų padėta viešai. Apgailėtinas laikas buvo,
 kai prisimeni, žmonių už lietuvišką spaudą kiek nukentėjusių.
 Daktaras Petras Matulaitis, kilęs nuo Liudvinavo iš Stebuliškių
 kaimo, mirė ištremtas. Rimšienės brolis iš Margių kaimo Vikaviš-
 kio rajono į Sibirą už lietuvišką spaudą. Dabar visuos užkampiuos
 lietuviška spauda, bibliotekos dykai, imk ir skaityk. Lėk rašti
 ir laišką į namus atneša, aprūpinimas geras.

Kokia svaiginančių gėrimų buvo mada pirmiau, kokia
 dabar. Mano atsiminimuos viena parduotuvė buvo valdiška šnapso
 /degtinės/, manipolius: pardavėją vadėdavo manapolščiku. Butkoj-
 Ažuolų-Ažuolų Būdoj-pardavimas buvo tam tikrom valandom atdara,
 o šiaip uždaryta. Parduodavo didelėm ir mažiukėm mierom, no gor-

gyvą dvasią, išskyrus kokius mažus vaikus, ar kokią seną bobą, visi į bažnyčią išėję. Užsimanė ligonis ant viedro ant savo reikalo, na, ką dabar daryt įvijo mudvi į strioką, o ligonis nepasijudina. Na, šiaip taip visgi nukėlėm laimingai, į lovą įkėlėm. Atėjo pavasaris, pavasario darbai lauke prasidėjo, atsirado musių, prasidėjo visos bėdos; žmogų nei už pinigą negausi, kad kas pagelbėtų, kiekvienas turi savo reikalus ir rūpesčius. Atšilo oras, patalus idėjom į vežimą, paguldėm ligonį ir vežėm 20 kilometrų į Marijampolės ligoninę; ugi nepriima, ir vėl parsivežėm namo. Pasakė - ligoninėj iš valsčiaus liūdidijimo reikia: jei sutiks valsčius apmokėt. Į valsčių nuėjo; taip išėjo, kad liūdidijimo beturčio negavo. Gydėm namie, darėm vonias, padėjo kaimynų moterys. Į mėsinį lovį, kur mėsą sūdo, paguldydavom, atsisėst negalėdavo. Pasveiko. Nuo mo-vo iki rugsėjo mėnesio sirgo. Koks didelis skirtumas dabar ir pirmiau. Dabar atvažiuoja, ligonį išsiveža į ligoninę iš namų.

Į mokslą senais laikais turint turto ir arklius ne taip jau lengva buvo išmokyti keli vaikai, o ką kalbėt, kurie nė arklių, nė turto neturėjo, visiškai negalima mokytis. Artimiausia gimnazija 20 km. kai kam ir toliau. Dabar kiekvienam užkampy gimnazija, kaip dabar sako, vidurinė. Atsimenu, kaip reikdavo važinėti į miestą rudenio laiku. Tamsy išvažiuoji, tamsy parvažiuoji. Tuos produktus iki išpardavinėjai, ypatingai bulves į žydų sklepus iki išpilstai, tai pačia diena krautuvėj nusipirkt nespėjai. Reikia kitą dieną važiuot, kad įteitum į krautuvę; bepigu tai, kai įeisi į krautuvę, prasidės derybos su žydais. Visas krautuves buvo užėmę žydai. Marijampolėj viena krautuvė medžiagų lietuviška, be derybų buvo; toj pačioj medžiagų mažai buvo. Jeigu pas žydus neitų, tai viena diena išnešiotų prekes, jūroj lašas. Vieną dieną turi vežt savo produktus parduot, pasidaryt pinigų, kitą dieną turi gaišt laiką, vyr arklius nusipirkt, dėl to, kad su derybomis, be derybų tai pačia diena nupirktum. Įtėjai, tokios ir tokios prekės reikia ir nupirka. Kokios bjaurios apgavystės buvo; tokių prisiminimų negali užmiršt. Pagalvok dirbi, iki tuos produktus uždirbi; turi žiūrėti, kad būtų laiku įsėta, rūpintis nuimti derlių, o kur gyvulių priežiūra ir viskas, neapsakysi viską. Sutaupėi kiek pinigų, nuvažiavai į miestą už 20 km., nuo darbų ir rūpesčių prislėktas įtėjai į krautuvę, padavė medžiagą pardavėjas žydas, pasakė tau kokią trigubą ar keturgubą, da ir daugiau kainą ir derėk, ži-

čiaus iki sotkės. Butelis, pusbonkis ir sotkė. Sotkė mažiukė buvo miera, tur būt nuo vienos skėnyčios /stiklo /,ar mažu biskį mažiau tikrai nežinau. Mum buvo apie pusketvirto kilometro nuo namų Vinčuos. Buvo alaus, buvo galima gauti buteliais ir bačkom; rodos , didžiausia bačka buvo devynių viedrų, mažiausia - vieno viedro.

Pardavimas buvo privatiškas, pardavėjas buvo žydėlis. Kai iš gimių kas atvažiuodavo an ilgiau,nakvodavo, žinau, parsiveždavo alaus no viedro bačkutę. Rugiapjūčių pabaigtuvėms virdavo šnapso ir alaus, vestuvėms taip pat šnapsas ir alus. Krikštynoms taip pat buvo mada. Į atlaidus prie bažnyčių eit ir važiuot po pamaldų sueidavo su giminėm, ar šiaip su pažįstamais, susidėdavo ant viedrinės bačkutės alaus. Paprastai daugiausia ant pievos ar kambary. Atlaidinėse gėrimų kompanijose dalyvaudavo jaunimas ir tėvai. Daugiausia tai mamos su sūriais. Mamos po sūrį atsinešdavo,po saldų arba paprastą. Degtinės nebūdavo. Pasišnekučiavę,pa juokavę, skirstydavosi namo. Valgomų prekių krautuvėse, maisto krautuvėse,mažmožių krautuvėse,svėginančių gėrimų nebuvo, né degtinės, né alaus, né vyno nebuvo. Mieste tik būdavo speciali krautuvė vyno, būdavo gero vyno, pritaikyto,net ligoniam pirkdavo, specialus tik ligoniam : būdavo ir paprastesnio vyno.

Dabar kiekvienoj maisto ir mažmožių krautuvėje yra svaiginančių gėrimų : degtinės, vyno,alaus. Prisimenu, man įsi pykdavo: ateidavau į krautuvę nusipirkt duonos, pilna krautuvėje žmonių : krautuvės pardavėja duoda žmonėms duoną,įteina į krautuvę keletas vyrų, be eilės,per galvas, duok alaus, kitas-duok degtinės. Krautuvės pardavėja, palikus duonos davimą, eina duot alaus, nejaugi priešysis vyrams. Su svaiginančiais gėrimais dabar daug patogiau negu seniau išsigert arba svečių pavaišyt dėl to, kadangi kiekvienoj krautuvėj gali gaut nusipirkt,o krautuvės per visą dieną atidarytos. O seniau tik speciali krautuvė buvo degtinės ir ne visą dieną buvo atidaryta, tik tam tikrom valandom. O kaime mums buvo 4 kilometrai iki svaiginančių gėrimų, kitiems gyventojams dar toliau. Kaimo žmonės dabar geras sąlygas turi su gėrimais svaiginančiais dėl to, kadangi né parsivežti, né parsinešti, kada tik nori, ir kiek nori. Dėl to, kad dabar beveik visi pasidaro patys, jei kuris nedaro,tai kitam duoda padaryt. Dabartiniai svaiginančiai gėrimai pigiai kaimui kainuoja. Bet kas iš tų pigumų ir patogumų, žmonės parduoda bran-

giausią daiktą - sveikatą. Kiek gadina nervų, kol padaro tą degtinę; geriant koks ten pasilinksminimas, kad su baime gręsia kalėjimas. O kaip žmonės priprato gert, turėdami perteklių degtinės. Buvo girtuoklių ir seniau, koki du, trys apylinkėj, na o dabar koki du, trys, kur negeria apylinkėj. Kiek moterų pagadyta nervų, kai dirba degtinę su baime, paskui vyras girtas kelia barnius. Bjaurus ir apgailėtinas laikas su svaiginančiais gėrimais.

Senovės žmonės dideliais ir ilgas vestuves darydavo ir krikštynas darydavo, ir ištekdavo nusipirk gėrimų, ir ta pati žemė mažiau derliaus duodavo, prasčiau įdirbdavom, daugiau mes dirbdavom kaime negu dabar, nebuvo jokių mašinų, viskas rankom reikdavo dirbti. Nelengvai buvom ir sveikesni buvom ir drūtesni. Retą dabar žmogų rasi grynai sveiką, pilnos ligoninės užkimšta. Didžiausias žmogaus sveikatos šaltinis - ramumas šeimoje.

Naminės degtinės darymas prasidėjo nuo 1914 metų karo. Vokiečių kariuomenė atėjo 1915 m. pavasarį frontui nuėjus toliau į rytus, liko vietinė valdžia - vokiečių žandarai. Tie žandarai eidavo pas gyventojus gyvulių imti, gyventojai vaišindavo namine degtine žandarus, kad neimtų gyvulių. Tas prasidėjo 1916 metais; kas pirmutinis pradėjo nežinau. Tų meistrų išsyk buvo labai mažai, paskui po vienas kito išmoko ir daugiau, vokiečių žandarai gerdavo, lyg būk nesupranta, kad naminė. Vokiečių valdžia ir baudavo už naminę degtinę. Nežinau, tur būt, labai brangi buvo degtinė, kad žmonės dirbo namie, ir pinigų nebuvo. Viską vokiečiai imdavo dykai, o vaišyt reikia žandarai. Kokios valdžios buvo, visos baudavo už naminės degtinės darymą, ir darė, ir dabar daro. Iki 1916 m. niekas nežinojo naminės degtinės darymo ir niekas nemokėjo. Visos valdžios baudavo ir nei viena neišnaikino. Visokius blogumus padaro karai.

Kokios buvo girios 1914 metais, kokios dabar. Buvo aukšti ir stori mūdžiai, tankios buvo girios. 1914 metais gyvulius varydavom į girią kavot nuo vokiečių, kad nepaimtų. Būdavо dideli tankumynai, pavijai į girią arklius ir jau nematyt. Kaip sako, neišbrendamos girios / miškai / buvo, net vokiečiai bijodavo eiti į tokią tankią girią. Dabar liko girios mažos, retos, dabar girias prižiūri, taip kaip sodus sodina ir ravi. Tai tau netikėk savų žmonių pasakom: "Vaikai, - sakydavo seniai, - ateis toks čėsas / laikas / ,girios į sodus pavirs".

1962 m. Gegužės mėn.

Atsiminimai iš mano praėjusių senų laikų

Atsimenu, kaip mano vyriausias brolis atvažiavo su savo sužadėtine prašyti mus į savo vestuves. Jis buvo iš mūsų šeimos vyriausias, o aš buvau pati jauniausia; jis buvo už mane apie 18 metų vyresnis. Buvo, rodos, liepos mėnesis, vieną šiltą vasaros vakarą betemstant įvažiavo karetkka į mūsų kiemą, išlipo iš karetkos du aukšti žmonės: mano brolis ir būsiant marti. Jiedu buvo abu aukšto ūgio, jis kaip po vyras buvo aukštas, o ji lygi su juo buvo. Tėvai pasitiko, nusivedė į seklyčią, pavaišino svečius sūriu, sviestu ir šviežiu pienu su duona. Pabuvę apie dvi valandas, išvažiavo į Marijampolę pas jos motiną su ta pačia karetkka. Karetkka - tai specialus vežimas toks: ant ratų uždėta tokia iš lentų padaryta būda, juodai nudažyta, su langais ir su durimis, keturiems sėdėti. Pavyzdžiui, kaip lengva mašina, tik vežikas, taip sakant šoferis, ant lauko, šalia būdos pasostė dviem sėdėt. Iš viso penki žmonės gali važiuoti, vežikas šeštas. Pakinkyta du arkliai. Tai tokia priemonė važiavimo vadinosi karetkka. Kitokio susisiekimo nebuvo tais laikais kaip tik su arkliais, išskyrus gelžkelį. Karetkos buvo sandomos privačiai. Žmonės jas laikydavo, daugiausia žydai. Jų būdavo daug miestuose, tam tikros stotys būdavo ir tam tikrom valandom važiuodavo, pavyzdžiui į Kauną iš Marijampolės ar į Vilkaviškio stotį. Iš Marijampolės miesto arčiau nebuvo geležinkelio stoties kai Vilkaviškio.

Virš 20 kilometrų po kelių dienų važiavome į vestuvę. Išvažiavom iš pat ryto: mama, brolis Vincas 22 m., kitas brolis Pijušas apie 15 metų, aš buvau apie 13 metų. Tėvas liko namie namų saugot. Vestuvės buvo pas brėlio žmonos motiną Marijampolėj, netoli bažnyčios, kapų gatvėje. Motinos pavardė Pavalkienė, kuri buvo likus seniai našle. Marčios motina mus pasitiko. Mano mama jai atvežė lauktuvių saldų sūrį. Jaunuosius radom jau po šliūbo. Jos motina mum pasakė, sako: 5 valandą ryto buvo šliūbas, dabar išėjo pasivaikščiot į miesto sodą. Marčios motina turėjo nuosavą savo namą, kuris per 40 metų karą sudegė. Motina mus tuoj pat pavaišino arbata ir labai gardžiu pyragu. Daugiau svečių iš ryto nebuvo. Visi susirinko tik pietų, prasi-

dėjo visos vaišės. Pietūs prasidėjo kokią ketvirtą valandą, nes to kunigo ilgai nesulaukė, ateinant, kur šliuobą davė kunigas Matulaitis, kilęs nuo Sasnavos iš Bitikų kaimo, tolimesnis giminaitis. Aš jį irgi gerai pažinau: juodbruvus, žemesnio ūgio. Per pietus valgant ir geriant į Kazį, mano brolių, kunigas vis sakė: "Broli sūnau". Pagal giminę kunigas jam dėdė, o pagal mokslą brolis, ba jo buvo bendraklasis suolo draugas.

Jaunasis buvo taip kaip visada, su kostiumu, o jauniosios buvo balta batisto su melsvom, neryškiom, smulkiom gėlytėm suknelė. Plaukai aukštyn sušukuoti, užpakaly susukti į grižtę, užkišta piršta gėliukė, šakutė mirtos. Ypatingai jos buvo didelės ir gražios į juosvumą plaukai, tik ne juodi. Jos giminių dalyvavo vestuvėje motina ir trys broliai: Bronislovas Pavalkis - daktaras, Steponas Pavalkis - daktaras, Ričardas Pavalkis - kamarninikas, tur būt, dabar vadina anstoliu. Jų visa šeima. Iš viso jų daugiau nebuvo šeimos. Na, buvo jos pusseserė su vaikais; iš miesto buvo keletas moterų ir vyrų, kokios 15 žmonių buvo be vaikų.

Iš valgių neprisimenu aiškiai kas buvo, tik žinau saldaus tokio buvo, turbūt, tortas. Mum, vaikam skyrium davė kitam kambary. Svaiginančių gėrimų buvo. Atsimenu, vienas iš miesto svečių užsigėręs, iš lauko prie durų gonkose buvos kambutis kaip seniau ant drato su rankena pritaisyta; tas svečias skambino ir skambino, už tos rankenos vis traukė.

Pasilinksminę, patriukšmavoję svečiai betemstant išėjo namo, likom tik giminės. Giminėms šnekučiuojantis su jaunaisiais, atėjo dvi merginos, katros trūsė prie vestuvės, prie durų iš virtuvės atsistojo ant slenksčio ir uždainavo: "Močiute mano, širdėle mano, vai noriu, noriu saldaus miegelio." To nežinau, ar jom kas liepė, ar pačios susigalvojo dainuot. Per vestuvę, rodos, ką nedainavo niekas. Užbaigė vestuvę, naktį išvažiavom namo, o Kazys brolis su žmona ant rytojaus išvažiavo su karetkia į Naumiestį. Jis ten gyveno tada kaip daktaras, gydė žmones. Po kiek laiko, gal kitą metą, žinau, jau šalta buvo rudenį tėvai sugalvojo važiuot su arkliais į Naumiestį pažiūrėt pas vaiką, kaip gyvena. Rodos, kad vežė ką tai iš produktų, tik žinau, vežė vištą: už Pilviškių, ta višta surišta buvo, ištrūko ir pabėgo, tai kai nuvažiavom, tai marti ant mūsų su Pijušu barėsi, sako, reikėjo vyb, būtų višta pailsus ir būtų pagavę. Važiavom tėvas, Pijušas brolis už mane dviem metais vyresnis. Išvažiavom nedėlios/sekma-

dienio /rytą, kad nuvažiuotume į Pilviškius ant mišių, ba per Pilviškius reikėjo važiuot. Tėvai buvo labai pamaldūs, sako šventą dieną mišias negali apleist. 20 kilometrų į Pilviškius nuo mūs nuvažiavom, kaip tik mišios buvo prasidėję. Pasišėrė arklius, pasilsėjo arkliai, ir važiavom toliau, nuo Pilviškių da 20 kilometrų, iš viso 40 turėjom kelionės. Nuvažiavom vakare į Naumiestį. Ant rytojaus tėvas ir Pijušas išvažiavo namo, o mane pasiliko pasisvečiuot. Kiek aš ten buvau, neprisimenu, tik žinau, kai aš buvau pas juos, tai da buvo ir daktaras Kudirka gyvas. Atsimenu, eidavo kiekvieną vakarą daktaras pas jį. Parėjęs sakydavo, žmogus gyvena be plaučių. Tur būt, jis dėl Kudirkos ten ir buvo, nes pacientų labai mažai būdavo, uždarbis mažas būdavo. Atsimenu, mane ir tarnaitę vežėsi į Širvintą. Man pasiūdė tamsiai žalsvos medžiagos švarkutį ir sijonuką, nupirko skrybėlaitę, kai po daktaro sesuo, kad atrodyčiau poniškai. Pasamdė darušką vėnu arkliu mieste trumpam važiavimui. Tokios karietukės, būdavo, vadydavosi daruškės. Aš ir daktarienė sėdėjom gale, o tarnaitė prie vežiko /furmono/. Daktarienė taip gi miestiskai pasipuošė. Naumiestis prie pat Vokietijos rubežiaus /sienos/, o prie pat rubežiaus teka siaura upė, vadinasi Širvinta. Važiavom per Širvintos tiltą į kitą valstybę. Daktarienė išėmė leidimus iš miesto vyriausybės. Taip sugalvojus negalima buvo važiuot. Buvo tą dieną jomarkas Širvintoj. Žinau buvo karuselė ma išpirko bilietuką karusele pasivėžyt. Pirt nieko nepirko, tik kaip pažiūrėjom jomarko. Grįžtant per sieną važiuojant klausė sargybinių, ar nieko nevežat; atsakėm nieko. Kur nepažįstamus, tai iškrečia iš Vokietijos per rubežių einant. Matyt, daktarienė gerą pažintį turėjo su tais sienos visa vadovybe. Rengė Velykų šventę, užsiprašė į svečius tuos ponus, vadovybę pasienio. Prieš dvi savaites prieš Velykas darė midų, saldų gėrėną, kepė bankuką, aukštą raguotą pyragą ir šiaip visokių saldžių kepinių. Viską padarė piramyn, tik paskutinį pyragą penktadienį prieš Velykas. Šeštadienį prieš Velykas buvo mada rengti Velykų stalias. Žinau, didelį keturkampį stalą pastatė kambary, užtiesė balta staltiese, padėjo didelį cielą kiaulinį kumpį, apkaišė, rodos, kad bruknėm, pyragus visus sudėjo, kiaušinių irgi kvarbavo ir dėjo ant stalo. Papuošė visą stalą iš girios pavasario žalumynais. Bankuką ant vidurio stalo padėjo. Visus pyragus pati daktarienė iškepė, tik bankuką davė kitur kept, nes namie nebuvo tokio pečiaus.

Velykų pirmą dieną daktarienė apsivilko šliūbinę suknelę. Ir vaikų keletas iš miesto pas duris atėjo. Ponia davė po kiaušinių ir pyrago po riekę; tankiai eidavo jie, daktaras ir daktarienė į Vokietiją po piet į pavakarį. Reikdavo jiems išimt šeinė leidimas, turbūt jie mėnesį turėdavo leidimą. Daktarienė parnešdavo iš Širvintos lietuviškų knygų, maldaknygių į užaštį susidėjus ir apie save po drabužiais paslėpus. Ir ateidavo toksai Antanėlis knygnešys ir išsinešdavo tą visą literatūrą. Iš jų. Kur jis nešdavo nežinau. Tas Antanėlis buvo apie trisdešimt ar keturiasdešimt metų amžiaus. Žmogus jis buvo šlubas, rodos, prisimenu kaip su vienu kujoku ir aprišta viena koja su labai balta merle. Aš nežinau, ar jis iš tikrųjų buvo invalidas, ar jis apsimetęs invalidu, kad nieks nepažintų, kad jis knygnešys. Taip atrodydavo, kad jis atėina koją gydyt pas daktarą. Tai koks buvo sunkus platinimas lietuviškos literatūros, irgi pavojingas ir sykiu sakant vargingas, kiekvienas jų buvo takas ir žingsniai grėsė jiems kalėjimas. Atvažiuodavo daktaras S. Matulaitis, kilęs nuo Liudvinavo. Stebuliškių km., buvęs lietuviškos spaudos platinimo dalyvis. Mirė Vilniuje 1956 m., sulaukęs 90 metų.

Atrodo, kad jie Naumiestyje gyveno tik dėl daktaro V. Kudirkos ir dėl platinimo lietuviškos spaudos. Pragyvenimas nekoks, pacientų būdavo mažai, teko verstis pragyvenimu. Jie laikė stalaunyką, ateidavo, žinau, pietų valgyt. Paskui jis ruošė mokinį į gimnaziją, nežinau į kelintą klasę: rodos, iš kaimo buvo tas mokinys. Atsimenu, motina mokinio atnešė dovanų Velykom 10 kiaušinių.

Man rodos, kad nelabai ilgai buvo Naumiestyje. Po V. Kudirkos daktaro mirties jie persikėlė gyventi į Pilviškius. Ir dabar vadinasi Kudirkos Naumiestis. Pilviškiuose pragyvenimas buvo geresnis, pacientų būdavo daug. Pabūdavau atvažiuavus į Pilviškius. Pas juos kambarys buvo jų netoli bažnyčios šventoriaus, netoli Šešupės. Atsimenu, eidavom maudytis, skalbti abi su daktariene. Man pasiūdė suknelę kaimiška mada, ne miestiška, medžiaga buvo gera, užsieninė: skrybėlę jau nedėvėjau. Pilviškiuos ir pati daktarė jau nedėvėjo skrybėlės. Pilviškiuose, rodos gyveno kiek ilgiau.

Iš Pilviškių persikėlė į Marijampolę, nusipirko nuosavą namą ties šventorium, bažnyčios gatvėje. Dabar nežinau, kokia

ta gatvė: da ir dabar tas namas yra. Nežinau dėl ko jie laikė tarnaitę Naumiesty, tur būt, kad atrodytų didesniais ponais, gal dėl to, kad nesuprastų, kad ką tai slapto daro. Kas bus per ponias, jeigu ji viską dirbs, ir grindis plaus, ir skalbs, tai nebus ponias, sakys, koki pašlemėkai atsikėlė gyvent. Naumiesty jie buvo užėmę visą namą, abudu galus. Nieks į tą namą nepriklausė. Keli kambariai buvo, neprisimenu, tik žinau, visų kambarių langai buvo fėran- kom užtaisyti, kad išorėj gražiai atrodytų. Nė Pilviškiuos, nė Marijampolėj niekad os jie tarnaitę nelaikė, ji pati viską dirbdavo, ir grindis plaudavo, ir skalbdavo, ir valgyt darydavo. Net ir vaikai, kai buvo maži, tarnaitės nebuvo, tik davatką tokią pasisamdydavo, atnešdavo vandenio ir iš miesto parnešdavo mėsą, duoną ir taip toliau. Aš tik retkarčiais nuvažiuodavau po biskų pabūt.

Mano tėvas gimęs 1837 m., miręs 1915 m.

Kilęs iš didelės šeimos 5 sūnūs, 4 dukterys, Valčėvos kaime, netoli plento apie septyni kilometrai nuo Marijampolės po kairės pusės nuo Kauno; 50 margų žemės. Buvo jis pats vyriausias. Kadangi daug vaikų, tėvai jo nupirko žemės pusiau bruzgo, kurį reikėjo išdirbt, kelmai išlupt, šakos išlaužyt; išdirbo 30 margų. Selemos Būdos kaime, penki kilometrai nuo Sasnavos, du kilometrai nuo plento. Šeimos buvo viso 11: 7 vaikai ir 4 mergaitės. Du maži mirė, o devyni užaugo: penki broliai ir keturios seserys. Iš mūs Kazys buvo vyriausias, jį tėvai išmokino ant daktaro, Joną išmokino stalium/Jonas irgi baigęs 4 skyrius/. Sesuo mirė užaugus - 17 metų. Kita - Magdė - mirė ženota - Mendinai- kienė.

Alzbieta ženota už Degučio. Ona už Bacevičiaus 22 metų. Tėvas mokėjo skaityti ir rašyti, mokykloj nebuvęs, bet gabumų turėjo didelių, žinojo geografijos, turėdavo žemėlapių, buvo matematikas, laukus mieruodavo/turėjo įrankius laukams matuoti, lenciūgą specialų/. Žmonės nusipirkdavo lauko, tai jį veždavosi atmieruot. Gabumus turėjo labai didelius aritmetikai. Mokėjo pasidaryt stalus, spintas pėr save.

Mano motina gimus 1839 m., mirus 1919 m.

Gimus Tursučių kaime, Šunskų parapijoje, netoli Šešupės, 40 margų žemės, mažoje šeimoje. Jos buvo du broliai ir viena sesuo, kuri mažiukė mirė. Užaugo du broliai ir ji. Buvo labai darbšti, daug verpdavo ir ausdavo. Reikėjo keturiom dukterim kraiciai sudėt. Doktorą mokino, reikdavo baltinių išsivežt visam /laikui į Maskvą/ mokslo laikui į Maskvą. 30 baltinių reikdavo, o visi namų darbo. Universiteto arčiau nebuvo kai Maskvoje. Rašyt nemokėjo. Skaityt tik ant maldaknygės mokėjo. Buvo labai pamaldus, mus mokydavo poterius, verpdavo su rateliu.

Mes, vaikai, užsikėlę rytą pirmiausia nusiprausdavom, ateidavom prie ratelio, poteriaudavom, papoteriavę ranką pabučiuodavom, eidavom valgyt pusryčių. Buvo nuoširdi: sirgdavo kas iš kaimynų, eidavo lankyti, siųsdavo mane, nešdavau kiaušinių, sviesto; neturtingus pasiimdavo pas save ligyt. Vieną laikė iki numirė. Su ligonėm buvo neįmanoma reikalą turėt - neturtingas negalėjo patekti į ligoninę.

Mano vyro tėvas kilęs iš neturtingų šeimos. Jo tėvai, rodos, turėjo šešis margus žemės. Jų buvo aštuoni vaikai. Tėvas mirė jaunas, motina liko našlė, vaikams teko tarnaut. Mano vyro tėvas išėjo ganyt pas ūkininkus. Užaugęs bernavo pas ūkininkus metus po metų. Po kelerių vedė moterį, gyveno pas svetimus. Po kiek metų susitaupę iš uždarbio nusipirko šešis margus žemės be triobų. Susistatė triobesius; statė vienas - sakydavo, pasiškaukdavo žmoną tik užpjaut. Nusipirko arkliuką šiokią tokią prieš kalną, sako, kai važiuodavo, reikėdavo pačiam pastumt. Pasisodino bulvių, buvo labai lietingas metas, visur bulvės prigėrė, o jās iš bulvių vandenį išlaidė, visą vasarą laidė, sako, sernėga supuvo ant jo. Bulvės užaugo, nuvežė į Kauną, pardavė, brangios buvo, labai paėmė daug pinigų. Nusipirko 20 margų vėl be trobų, tik lauką, susistatė triobas ir gyveno. Buvo labai drūtas ir sveikas. Jis sakydavo, daug tokio laiko buvo, kad tik tris valandas miegodavo. Buvo nedidelio ūgio, buvo vaišingas ir neskūpus, taupus, be reikalo nemėtė. Valgyt sau nepavydėjo ir šeimai savo stengėsi, kad geriau valgyt būtų kas. Tik labai buvo darbštus, adynos galą nebuvo dykas. Buvo didelis mėgėjas mišką kirst, iš to daugiausia ir prasigyveno. Buvo teisingas, svetimo nieko nesisavino, išskyrus

Petro Kriaučiūno Viešoji biblioteka

Skaitytųjų aptarnavimo skyrius Nr. 70

Invent. Nr. 03/1342

valdišką girią. Buvo pamaldus, bet ne davatka, šiokiom dienom neidavo į bažnyčią. Prasigyveno vien tik iš darbo, be jokio suktumo, visą laiką dirbo daug.

Gimęs 1839 m. gegužio 17 d., mirė 1918 gruodžio 1 d. Kilęs iš zanavykų nuo Višakio Rūdos 4 kilometrai gyvenama vieta, rodos, tuo keliu einant pro kapines Višakio Rūdos, kaimo nežinau, už girios. Mano vyras ir ten gimęs. Mano vyras gyveno te 14 metų, paskui persikėlė į Alksniškę. Jo šeima: dvi dukterys ir sūnus: Petronė, Natalija ir Feliksas.

Vyriausiai dukteriai davė 1000 rublių, išleido už vyro- už Štrimo į Žečkalnius ant nemažos ūkės netoli Pilviškių. Svaiginančių gėrimų mažai gėrė, prie kompanijos kokį stiklelį, be to da ir kultūringas buvo, parnešdavo gėlių į vazonus sodyt. Dukterim skaras gražias nupirkdavo, be žmonos švarus, tvarkingas buvo žmogus.

Begyvendamas po Višakio Rūdos apylinkes, susipažino su Višakio Rūdos kunigu Sakalausku. Kunigo buvo turtingi tėvai, turėjo dvi ūkes: viena Alksniškėj, kita Meškučiuos, Keturvalakių parapijoj, šone Marijampolės. Geros žemės, nemažiau 50 margų. Šeimos buvo tik kunigas ir duktė. Vieną dukterį išleido už vyro į Meškučių kaimą ant didelės ūkės. Šalia, kur jų ūkė buvo, už Akelio. Tokiu būdu duktė turėjo dvi ūkes. Alksniškėje liko tėvai gyvent ant penkiasdešimt margų žemės. Begyvenant kunigo tėvams, numirė motina, tėvui buvo sunku gyvent vienam. Pavedė dukteriai ūkę su sąlyga, kad ją išlaikytų. Duktė tėvą neišlaikė žmoniškai: buvo alkanas ir nuplyšęs, tris ūkes turėdamas. Užstojo kunigas sūnus už tėvą, paėmė namus iš sesers ir atsiėmė tėvą pas save. Susidraugavo mano vyras tėvas su kunigu, kunigui patiko kaip darbštus žmogus, ir pardavė ūkę su gerom sąlygom ant ilgo išsimokėjimo ir nelabai brangiai.

Atė gyvent, mano vyrui buvo 14 metų, jo seseriai 15 metų. Sunku buvo mano vyrui: anksti jauną keldavo, veddavosi į kluoną kulti su spragilu, nieko nesamdė. Išsyk kol tėvas buvo jaunesnis, abudu ardavo, paskui visą laiką vienas 50 margų viską užardavo. Žiemos

I/Vincento Bacevičiaus pase Nr.30031, išduotame 1916. VIII.9. Antanave, pažymėta, kad gimęs 1839 m. birželio mėn. Nau-

miesčio/Vladislavov/apskirtyje, Tamošbūdžio/Thomasbūda/valsčiuje, Maskalaviznos km.

Ūgis 1 m.65 cm.

Ypatingos žymės : kairioji ranka suluošinta /I.Hand verkruggelt/

Dešiniojo smiliaus piršto anspauda.

rytais malt, dienom į girią medžių iš šaknų kast, vežt. Dirbdavo, jokių mašinų nebuvo : pjaut su dalgiu ir mažai samdydavo. Grėbt taipgi su rankom. Pietų pertrauką jis nedarydavo. Ištisia dieną dirbo nuo saulės tekėjimo iki leidimosi. Jei samdinį kokį turėjo, labai gerai užlaikydavo : valgiu ir su drabužiu nespausdavo, jie tik vieni dirbdavo daug.

Atėję į Alksniškę į Sakalauską ūkį, rado triobesius, rado apyprasčius, rado gyvenamą namą/stubą/ vienu kambariu, seną, rodos be grindų, tvartai, kluonas: svirno, klėties nebuvo, bulvinė-kamara buvo alksnyne netoli šaltinio, sena supuvus.

Mano vyro tėvas buvo nebailys, tai senoj stuboj darydavo repeticijas "Amerika pirtyje". Ant pečiaus gulėdavo sekmadienį poilsio dieną ir juokdavosi, sakydavo katras geriausia vaidina. Knygas skaitydavom priešingas caro valdžiai, irgi klausydavo atydžiai; buvo tas 1901 metais. Buvo žmogus draugiškas ir atjaučiantis kitą : jis jeigu važiuodavo iš bažnyčios ar iš miesto, jeigu paveja einanti kaimyną ar pažįstamą, visada pasodina į vežimą, kitą paveja ir tą ima : iki namų būdavo taip, kad pilną vežimą prisisodina. Iš kaimynų, jeigu katram iš biednų reikdavo kunigo ar daktaro, né vienam neatsakydavo, parveždavo.

Mano vyro motina buvo lėtesnio būdo, darbininkė, atsižymėjus teisingumu, linksmo būdo, neblogo šokėja ir dainininkė.

Feliksas Bacevičius gimęs 1880 m. kovo 6 dieną. Gimė netoli Višakio Rūdos, kaimo nežinau : einant iš Višakio Rūdos pro kapines tuo keliu apie keturi kilometrai per mišką, rodos, netoli girios. Kilęs neturtingų šeimos. Jo tėvas ganė 8 metų piemenukas mažas būdamas pas ūkininkus. Motina augo ant 40 margų prastos pieskinės žemės didesnėj šeimoj. Kadangi jos tėvai išmirė, nebuvo kam rūpyt, ji ištekėjo už bernuko.

Felikso Bacevičiaus dvi seserys buvo - Petronė ir Natalija. Petronė buvo 10 metų vyresnė už jį, o Natalija vienais

metais. Jisai buvo jauniausias. Petronė ištekėjo už Štrimo, kaimas Žečkalniai netoli Barzdų apie penki kilometrai no Pilviškių. Natalija ištekėjus už Lažausko netoli Marijampolės /apie 4 kilometrai no Marijampolės/.

Feliksas Bacevičius buvo aukšto ūgio, vidutinio šviesumo veido, ne blondinis, ne juodas. Aukštos kaktos, akys mėlynos. Feliksas Bacevičius no 14 metų persikėlė gyventi į Alksniškę, netoli Ažuolų Būdos, seniau vadydavo Budka; į pietus už girios. Jo tėvas per ilgesnį laiką susitaupęs nupirko 50 margų žemės. Nupirko su skola. Feliksui Bacevičiui reikėjo gyvent taupiai ir sunkiai dirbti, ba reikėjo ilgą laiką mokėt skolą ir trobesiai statyt. Javus kėlė su spragilais, malė grūdus rankinėm girnom, pjovė dalgiais šieną ir javus. Samdyt labai mažai samdė. Su tėvu dviese viską nudirbdavo: vienas viską užardavo, anksti keldavo, tėvas prikeldavo saulei tekant, ištisą dieną dirbdavo, per pietės tėvas neduodavo gult. Nuo ketvirtos ryti iki 10 vakaro. Nešiodavo apyprasčiai. Viskas naminiai. Tik išėiginiai vadinosi bažnytiniai. Išėiginiai būdavo iš avių vilnų, o kasdieniniai lininiai nudažyti; švarkas ir kelnės vadinosi dryžiai.

Valgė paprastus valgius: duoną, bulves, pieną, lašinius, barščius, bulvienę. Valgė paprastai, bet nesiskūpėjo, visada iki sočiai. Svečius irgi vaišydavo paprastai: mėsa, sūriu, žiemos laiku virtu karštu pienu, retkarčiais arbatos, ba cukraus ne visada turėdavo. Degtinės nepirkdavo, neduodavo.

Žiemom irgi anksti keldavo no ketvirtos rytais. Švin-tant eina į kluoną kult arba malt. Centnerį vienu rytu grūdų duoninių sumaldavo Feliksas su tėvu. Trejos girtos buvo virtuvėj: dvejos duonaj malt, vienos-kiaulėm malt miltam. Sumaldavo visam metų miltų, per žiemą maldavo.

I/Felikso Bacevičiaus paso Nr.305881_ išduotame 1920. X.30./ senas pasas išduotas 1916.VII.31/., jo paties ranka užpildytame, parašyta gimimo data 1880 m. 3 d. kovo.

3/ Tame pat pase jo parašyta gimimo vieta :

Apskritis Naumiesčio, valsčius Tamošbūdžio, kaimas Muraškovizna.

Tame pat pase jo parašyta: ūgis, aukštas: plaukai žilsvi, akys mėlynos, veidas: pailgas.

Aš atsimenu, kad tėtės ūgis buvo 178 cm.

4/ Į pietus-turima galvoje į pietus nuo Ažuolų Būdos už girios, 4 km. nuo plento. iki švinta, paskui valgyt pusryčių ir važiuoja į girią medžių kirst ir iš šaknų kast. Per dieną dirba girioj. Sunkiai dirbo žiemą ir vasarą: reikėjo visos trobos statyt ir skolos mokėt. Pabaigus trobas statyt, 1914 metais užpuolė karas rusų su vokiečiais. Viską atėmė vokiečiai: gyvulius, javus nuplovė no lauko ir dar galų gale iševakavo su mažais vaikais. Mėnesį vargo kluone, mažiausias vaikas buvo trijų mėnesių. Sugrižom į namus už mėnesio. Vokiečiai okupacijos laikais buvo/šešioliktais ar septynioliktais/ Feliksą Bacevičių raštavoję: įtarė, kad platino proklamacijas prieš vokiečių valdžią. Žmonai per kunigus pasisekė išimt iš kažėjamo, mat kunigai turėjo didelį įtaką prie vokiečių. Būtų išvarę į Vokietiją, būtų reikią mirt badu, ba Vokietijoje buvo didelis badas.

Seniau buvo jaunimo mada dainuot vasaros vakarais, ypatingai subatvakariais / šeštadienio vakarais/. Susirenka jaunimas ant grižkelių ar šiap prie sodybų, ant kiemo, daugiausiai vyrai. Ant kiemo jeigu dainuoja, tai to namo išeina ir merginos dainuot. Toliau merginom ant kelių nebuvo mados ait. Feliksas Bacevičius, nors nusidirbęs, tėvo prislėgtas darbais per visą dieną, buvo didelis mėgėjas dainuot ir draugaut su jaunimu. Nusistatęs būdavo ait gult nusidirbęs, išgirsta sudainuojant, kaip tas priežodis "duok, dieve, kojas", ir eina dainuot draugė su jaunimu.

Feliksas Baceviče buvo mėgėjas skaityt. Kadangi lietuviškos spaudos nebuvo, tekdavo iš užsienio slapta gabent. Feliksas vizgi turėdavo ir tokių draugų, kurie jam parūpydavo literatūros. Negana to, kad gaut slaptai reikėdavo ir skaityt slaptai, reikdavo ir no tėvo slėptis: sakydavo tėvai "vaike, prapulsi, į Sibirą išvarys". Feliksas norėdamas skaityt, skaitydavo mažoj klėtukėj ar taip kokiam kamputy vakarais užsidegęs mažiukę žibalinę lempukę be stiklo.

Feliksas buvo kovotojas už lietuvišką spaudą, platino ir lipdė atsišaukimus prieš savo valdžią, reikalaudami lietuviškos spaudos. Felikso kaimynų jaunimas ruošdavo slaptus vakarėlius su vaidinimais: priklausė ir Feliksas prie vaidinimų, neblogas buvo artistas. Vaidino komediją "Amerika pirtyje", vaidino be-kampio rolę, kitam vakarėlyje buvo vaidinimas komedija "Velnias

spąstuose". Vaidino Tupio rolę, ypatingai gerai suvaidindavo. Feliksas neblogą atmintį turėjo, vakarėliuose sakydavo eilėraščius, gana ilgą eilėraščių pasakė "Anykščių šilelis" Baranausko sustatytas.

Lietuvos revoliucijos laikais 1905 metais liepos mėnesį patenka Feliksas į Kalvarijos kalėjimą. Kaltinamas už žiemsargių viršininko nušovimą, kuris buvo nušautas Ažuolų Būdoj per valsčiaus sueigą. Eina tardyma, uždarytas kameroj vienu vienas, išlaikomas mėnesį laiko. Po mėnesio prileido prie daugiau žmonių. Išlaikė kalėjime apie penkis mėnesius. Prieš bylą Feliksą išvežė į Suvalkų kalėjimą. Buvo kaltinamas mirties bausme. Keliom dienom prieš teismą buvo amnestija caro: pakeitė į 15 metų sunkiųjų darbų kalėjimu. Karo lauko teismas buvo Feliksui Bacevičiui. Važiavo ir tėvai ant teismo. Matė, kaip sūnų atvedė su nuogais kardais žiemsargiai. Vienas tik buvo liūdininkas, tas liūdininkas nepripažino, kad jis nušovė. Liko išteisintas. Išgyveno laisvai. Po Kalėdų vėl prasidėjo. Vakaraus, šventom dienom ir senesnio amžiaus žmonių, ir jaunų, kurie prijautė revoliucijai, biednesnių ir bagotesnių, be skirtumo susirinkę į kokią seklyčią ūkininko šoka, dainuoja revoliucijos dainas prieš carą net seklyčia plyšta. Ir vakarienę gaunam, katrie, žinoma, žymesni: ir alaus nežinia, iš kur atsirado, degtinės nebūdavo. Tokių sueigų keletas per žiemą būdavo. Kitur vaišydavo užkandžiu su arbata; tie šeimininkai vaišydavo, pas katruos būdavo sueigos. Pas tokius, katrie prijautė revoliucijai, tokiose sueigose ir Felikso Bacevičiaus skambėdavo balsas revoliucijos dainose.

1906 metais kovo mėnesį vėl paėmė į Kalvarijos kalėjimą. Suareštavo ir daugiau tokių įtariamų piliečių. Tąsyk kalėjime buvo jau geriau jau kameroj laikė ne vieną, po daug žmonių, maistą priduođavo. Visokios rūšies žmonių ir studentų ir žydų kalėjime labai laisvai laikė jie dainuodavo ir taip laikas krėsdavo. Birželio pabaigoje paleido visus be jokio tardymo, be nieko.

1906 m. lapkričio mėn. pabaigoj vedė žmoną. Tęsė tuos pačius darbus kaip pirmiau. Dirbo, statė triobas.

Bebaigiant statyti triobas, prasidėjo karas rusų su vokiečiais. 1914 metais naujos bėdos. Per visą žiemą kariuomenė rusų, pilnos stubos, kareivis prie kareivio. 1915 metais pavasarį užė vokiečiai birželio mėnesį. Vokiečiai iševakavo namų už 15 kilometrų su keturiais mažais vaikais, mažiausias vaikas buvo

trijų mėnesių. Teko vargt su mažiuku vaiku kluone. Už mėnesio paleido namo. Parvažiavę namo, radom nuo laukų viską nupjautą, gyvulius atėmė, padarė badą.

1916 m. vokiečių kariuomenė nuėjo toliau į Rusiją, čia liko tik vokiečių vyriausybė. Atvažiavo žiemos metu ir išsi-vežė Feliksą Bacevičių į Marijampolės kalėjimą: įtarė, kad prieš valdžią proklamacijas /atsišaukimus/ platino. Žmona bėgiojo, laktė pas vienus, pas kitus, per kunigus išsieleškojo. Po 10 dienų paleido. Mat, kunigai turėjo įtaką prie vokiečių. Būtų išvarę į Vokietiją, būtų badu numiręs. Pas vokiečių taryk buvo didelis badas.

Pasibaigus karui susitvėrė valdžia, paskelbė laisvus rinkimus į Lietuvos seimą. Feliksas Bacevičius buvo pastatytas kandidatu nuo valstiečių liaudininkų. Jo valsčius, kur Feliksas Bacevičius gyveno, už jo kandidatūrą, už valstiečius liaudininkus. Mat Feliksas Bacevičius turėjo didelę įtaką pas žmones plačioj savo apylinkėj.

Po kiek laiko buvo pakviestas į seimą. Gavo šaukimą į seimą. Nenusidžiaugė gavęs šaukimą. "Et, -sako, - né aš eisiu į tą seimą, ne, per mažai mokslo turiu". Feliksas Bacevičius buvo baigęs 4 ar 5 skyrius. Visgi Feliksas nuvažiavo į valstiečių liaudininkų komitetą. Sako, eik, ba jau įrašytas. Na, parvažiavo. Ant rytojaus apsirengė išeiginiais drabužiais, peltu namie austu, dažyto milo, baltais baltiniais ir skepetaitė balta, šilkinė ant kaklo. Na, ir pradėjo posėdžiaut, važinėti į Kauną. Po mėnesio laiko įsitaisė drabužius gražius, kaklaraištį užsidėjo, buvo pasirėdęs kaip ir visi seime.

Feliksas Bacevičius kaipo seimo narys važinėdavo su prakalboa po miestus ir po bažnytkaimius, bet jis pasisekimą turėjo tarp žmonių, kviesdavo, kad vėl atvažiuotų. Sakydavo žmonės mums ponų nereikia, atsiųskite mums Bacevičių, ponai esą mieste tegul būna. Feliksas Bacevičius nebuvo patenkintas seimo inteligentais. Sakydavo, kaimo žmogų mažai skaito. Sakydavo, man velik žemė dirbti, né su jais posėdžiaus, nors algos buvo didelės. Buvo ir daugiau kaimiečių seime; kiti atsikirsdavo prieš inteligentus, sakydavo kaimiečiai mes lygiai tais pačiais balsais išrinkti, kaip ir jūs. Feliksas Bacevičius buvo mylintis teisybę. Jis pats buvo labai teisingas, ir jeigu katras žmogus jis ką nors nusižen-gęs prieš teisybę, tai jau jam nepatikdavo. Buvo žmogus prasčio - kas ir neieškantis tuščios garbės.

Feliksui Bacevičiui teko išbūt seime nuo 1923 iki 1926 m. liepos mėnesiui 6/. 1926 m. gruodžio 17 dieną perversmas valdžios, paėmė Smetona valdyti. Feliksas Bacevičius įsteigė pieno bendrovę, davė savo gyvenamojo namo virtuvę patalpą pieninei/, kitą kambarį pienininkui. Pieninė ėjo gerai, buvo rankom sukamas seperatorius ir rankom sukamas muštuvis, buvo gerai pienas parsiduoti. Pieninės bendrovė buvo susitvėrus iš 12 narių. Feliksas Bacevičius buvo vedėjas ir valdybos pirmininkas, žodžiu, viskas buvo ant jo rankų. Susitvėrė bendrovė 1927 metais. Neilgai teko Feliksui Bacevičiui apie jo įkurtus darbus dirbti.

1929 metais vasario 22 dieną kuliant javus arklinė mašina sunkiai sužeidė Feliksą Bacevičių, kuris į Kauno ligoninę nuvežtas į antrą dieną mirė 24 vasario. Felikso Bacevičiaus namuos jo kūną dvi dienas aplankė daugybė žmonių, nors nepalankus oras, buvo didelis šaltis. Didelė minia žmonių palydėjo į Sasnavos kapus. Buvo uždėta vainikai gyvų gėlių ant Felikso Bacevičiaus karsto, vienas nuo valstiečių liaudininkų, kitas nuo pieninės bendrovės. Parašas: "Gerbiamam steigėjui ir vedėjui" pieninės bendrovė. Atvažiavo palaidoti buvusio seimo du nariai jo bendradarbiai: daktaras Staugaitis ir Toliušis. Užadėjo ant jo karsto gyvų gėlių vainiką ir pasakė kalbą, kad buvo buvęs pavyzdingas šeimos vyras ir tėvas. Feliksas Bacevičius paliko žmoną ir šešis vaikus: keturis vaikus ir dvi mergaites. Paliko du gimnazijoje/vidurinėj/, du universitete į aukštą mokslą buvo įstatęs: vieną Kaune, kitą Dotnuvoje akademijoje. Mergaitės buvo mažos, viena šešių metų, kita septynių metų. Buvo pavyzdingas žmogus, gerbė savo žmoną, mylėjo vaikus ir rūpino juos, tikras buvo šeimyninis žmogus. Buvo linksmo būdo, baikininkas, mėgo prie kompanijos pašokt ir padainuot. Svai ginančių gėrimų mažai gerdavo, sakydavo esą jam negardu; prie kompanijos po biskį tik priverstinai, tik po biskį išgerdavo. Buvo mada versti gerti, sakydavo nemyli mus, kad negerai. Nežmoniškai buvo teisingas, jeigu koks žmogus pasireiškė kalboj neteisybe, tai jis nepatenkintas ant jo buvo. Draugiškas su kaimynais ir pažįsta - mais; įrankių ūkiškų kokių geresnių turėdavo, su visais dalindavosi.

Onos Bacevičienės biografija

Vaikystės dienos

Atsimenu, kaip mudu su broliu Pijušu žiemos vakarais ant pečiaus sėdėdavom ir dainuodavom "Ant marių krantelio pasė - jau kanapę,ėj kvije kanapije pasėjau kanapę". O dienom mama duodavo plunksnas plėšyti". Taip ir praėdavo žiema. Pavasariui atėjus, atšilus orui, bėgdavom į lauką lakstyt. Mama liepdavo surinkti šakutes mėdžių, į krūvutes akmenukus no dirvų surinkt į žaislų vietą.

O kai atėjo ganymo laikas, brolis ganydavo karves, o aš kiaules. Laukdavom Sekminių šventės. Želdydavom Sekmindirvę - į kokį kampą dirvos tris savaites negydavom. Sekminių rytas atėidavo, kiek rūpesčio anksčiau išgyt už kaimynų vaikus, lenktynės būdavo "spirgučiai, spirgučiai", kas vėliau išgona. Kiek bėdos - kiaulės nemėgsta anksti kelt, švintant iš tvarto negali išvaryt. Kaip saulė pakyla, mama atnešdavo ragaišio bandelę ir sūrio saldaus. kavalką. O kiek būdavo džiaugsmo, kai randam paukštukės lizdą. Lancom atsargiai, kad neatgrasyt paukštukę no lizdo; pažindavom kokios paukštės kiaušinukai. Atėjus rudeniui, mama su užaugusia mano seseria brukdavo linus ant aukšto. Man su broliu tekdavo kai kada kiaules pašert. Artinantis užgavėnėm, ilgiau dienos, pradėjom mokytis lietuviškai skaityt. Buvo uždrausta spauda, mane mokino mokinio kaimynas Andrius Raguckas. Jis turėjo pasinuomavęs šešis margus žemės ir stubą. Mūs iš viso buvo 12 vaikų, mergaičių ir berniukų. Tame skaičiuje jo dvi mokosi dukterys Ona ir Ieva. Viena buvo mažytė mergaitė prie motinos dviejų metų Magdė. Elementorius ne visi turėjom, kas iš maldaknygės, kas elementorius; aš nešdavausi mamos maldaknygę. Ragucko buvo mums įsakyta, jeigu pamatysit žemsargį, tai elementorius, knygas į antį, į kišenių, kad atėjot mergaitės mėgst, siūt, vaikai grėblius, klumpes mokytis daryt. Na taip ir mokinomės per žiemą vakarais. Kai eidavom namo, prieš išeisiant turėdavom giedot giesmę "stovi motina verkdama". Atlyginimas buvo mokytojui kas lašinių atnešdavo, kas sūrį, kas pieno. Žmogus buvo neturtingas. Ant Velykų nešdavom margučių kiaušinių.

Daugiau dirbinėjau namie, padėjau tėvams, šėivutes trindavau, prie staklių audimo, akselį pjaudavo su arkline mašina, eidavom arklius pavaryt. Vieną dieną man šėivutes betrinant, tėvas

pavadinu mane arklius pavaryt, akseliui pjaut. Na, ir nuėjau arklių varyt. Arklius variau, arkliai neina; tėvas atėjo, sako/arkliai buvo už kluono manieže/bėk į kluoną ir pasuk mašinos ratą, o kimšt jis man neliepė, o jis įvarys arklius. Ratą pasukau, mašina ėmė eit, aš ėmiau šiaudus į kimšau ir įtraukė dešinę ranką, nupjovė visus pirštus, tik liko mažiukas pirštukas. Kitame kluono grendyme kėlė brolis Vincas su svetimu žmogum, atbėgo mane ištraukė iš mašinos. Vincas brolis nuvežė su mama mane į Marijampolę pas brolių Kazį daktarą, kuris gyveno Geršgaus mūrelyje. Jis turėjo du kambarius, vienam ligonius priimdavo, o kitam paguldė mane ant sofos ir prisidėdavo kėdes šalia gulėdavo mama. Tame pačiame kambaryje gulėdavo ir jis ir valgydavo. Jis mane gydė apie tris ar du mėnesius, neatsimenu. Žiemą tas buvo, pasiilgau namų. Parsivežė namo mane mama, pabuvau namie vieną metą, kitą paskui dirbti darbus pradėjau, kaire ranka įpratau taip, kad aš neįėjau, kad neturiu rankos. Dirbau viską, išmokau verpt gražiai, plonai ir aust.

Užaugau į mergas, verpėm, audėm. Su mama prie manęs buvo du broliai namie vyresni už mane: Jonas vyresnis už mane apie šešiais, Pijušas dviem metais vyresnis. Jonas brolis iš kur tai gavęs parsinešdavo laikraščių, knygų, slaptų, skaitydavom. Kokia buvo proga, kad gauni skaityti lietuviškai. Vieną sykį parsinešė knygutę labai įdomią "Amerika pirty", trijų veiksmų komedija Keturakio rašyta. Vieną sykį, atsimenu, trinu šeivas prie staklių, brolis Pijušas įbėgo greit į stubą, čiupt knygutę nuo stalo ir išbėgo pro kitas duris. Žiūriu pro langą pilnas kiemas žemsargių. Padarė kratą, nieko nerado, nepešė, išėjo. O knygutė buvo visai nekalto turinio apie žemės aprašymą. Ot už ką žmones baudavo. Mes nenusigandom tik pasijuokėm suėję. Nutarėm su broliais dą vieną šposą iškrėst prieš valdžią. Pradėjom organizuoti kaimynus, jaunimą suruošt vakarėlių, slapta pastatyt "Amerika pirtyje". Išsimokinom roles, pastatėm pirmutinį vakarą mūs namuos seklyčioj. Publikos nelabai daug buvo, tik kviesti; žinoma, neviešas vakaras. Artistai buvo: bekampio rolę lošė Feliksas Bacevičius, Bekampienės - Ona Griniūtė, kriaučiaus Vinco rolę Pijušas Grinius, Antano jaunikio rolę lošė Vincas Litvaitis iš kaimo Pinčiškės, Skriaudžių parapijos: Agotos rolę lošė Matalija Bacevičiūtė, žydo rolę lošė Jonas Grinius, piršlio - Juozas Vasiliauskas iš Gluškabūdės/Simokų/, piemenuko rolę neatsimenu kas lošė. Buvo 1902 m.

Palūkėję dar vieną vakarą padarėm Papilvio kaime pas Vincą Valentą taipgi "Amerika pirtyje". Ailėrašti "Anykščių šilelis" deklamavo Feliksas Bacevičius.

Kitais metais pastatėm komediją "Velnias spąstuose" trijų veiksnių šalia Vinčų pas Juodį, dabar Gvazdaitis. Artistai: Jurgio Jauniškio rolę vaidino Juozas Dargis, Magdelės merginos rolę vaidino Katrė Dargiūtė abudu iš Skriaudžių. Tupio rolę vaidino Feliksas Bacevičius, Tupienės rolę vaidino Ona Griniūtė, Burbalo /jaunikio / rolę vaidino Pijušas Grinius, žydo rolę vaidino Jonas Grinius, piršlio Litvaitis. Tur būt, vaidinimas nelabai pavyko: du artistai rolių nelabai mokėjo, gynėsi tik suflerium, bet publikos nemažai buvo nuo Liudvinavo, iš Marijampolės keletas žmonių. Tas ūkininkas pavaišino, davė vakarienę artistam ir iš toliau atvykusiems svečiams. Paskui da šoko nekuri laiką publika: publikos buvo jaunų ir ženotų žmonių.

1904 metais mūs namuos buvo įdomus vakaras. Vaidinome komediją "Neatmezgamas mazgas". Artistai: Felčerio rolę vaidino Jonas Grinius, Marytės rolę /jo dukters / vaidino Ona Matulaičiūtė no Liudvinavo, jaunikio Marytės rolę vaidino Akelis iš Marijampolės krautuvininkas. Burokienės rolę vaidino Ona Griniūtė. Dainavom dvi dainas: "Ant marių krašto, Palangos miestely" ir "Kur bėga Šešupė". Išsimokinom ant keturių balsų keturios merginos ir keturi vyrai. Išmokino kunigas Gustaitis. Mokėmės mano brolio Kazio daktaro namuos Marijampolėje. Kurie dainavo neprisimenu visų pavardžių: Akelaitytė Vincė nuo Liudvinavo, Matulaitytė Ona taipgi no Liudvinavo, Čėsniūtė Elzbieta Būdviečių km. Dženčelauka: Ona Griniūtė, Jonas Grinius. Buvo paminėta seni Lietuvos rašytojai, daktaras Vincas Kudirka ir daug kitų rašytojų. Kalbą sakė Staugaitis iš Marijampolės. Kitų neprisimenu koki sakė. Muzika buvo kanklių. Skambino Simonas Stankevičius, senas kanklininkas Selemos kaime. Publikos buvo daug, buvo tūk kviesti patikimi, kaimynų buvo keletas, iš Marijampolės nemaža, daktaras Grinius buvo nuo Daukšių, nuo Liudvinavo Matulaitis Liudvikas, daktaro Stasio brolis ir taip toliau.

Po savaitės laiko atėjo 10 žemsargių, darė krata, ieškojo literatūros, ginklų ir grasino mus už susirinkimą. Matyt, dažinojo. Toki du pusberniai atėjo nekviesti, iš tų, matyt, sužinojo.

Kaimynų buvo tie pusberniai. Tas vakarėlis buvo per Velykas.

1905 m. apie užgavėnę nuvažiavom su broliu Jonu į Marijampolę, radom Grinius beruošiant viešą vakarą. Pakalbino ir mudu prisidėt. Aš likau pas brolių. Tą dieną buvo repeticijos, mane ir Joną prirašė prie choro. Mano balsas buvo altas, o Jono tenoras. Aš likau Griniuos, o Jonas išvažiavo namo. Taip ir apsigyvenau, marčiai padėjau gaspadiniaut ir mokinausi dainuot. Repeticijos būdavo Griniuos. Vadovavo Chor. Marijampolės vargonininkas Jase-nauskas. Dainos : pirmiausia "Lietuva, tėvyne mūsų", "Sėjau rūtą", "Ant kalno karklai siūbavo", "Šėriau žirgelį", "Aina garsas no ru-bežiaus", "Op, op kas ten, Nemuly", "Sudiev, Lietuva". Pastatė kome-diją "Amerika pirtyje". Artistai : Vinco rolę vaidino Pijus Gri-gaitis, studentas buvo tąsyk: Agotos rolę Teigiūtė: Antano-jauni-kio rolę Jonas Kidolis iš Mokolų kaimo. Bėkampienės rolę - Joana Griniuvienė, daktaro Griniaus žmona; piemenuko rolę Bartlingas, Marijampolės vaistininko brolis: žydo rolę - Jonas Grinius. Cho-ro neprisimenu visų pavardžių. Choras buvo, buvo ant keturių bal-sų. Buvo apie 30, gal daugiau. Salė buvo tokiam kluone už miesto. Iškaišė tą vakarą kluoną alyvom, bijūnais ir kitokiom gėlėm, o kiek tų lempų reikėjo visais pasieniais pakabyt. Buvo pakabinamos ži-balinės lemputės. Vakaras buvo su bilietais. Su bufetu buvo mum visiems choristams ir vaidytojams; buvo bufetas dykai, ką norėjom, tą ir valgėm. Mes buvom visos tautiniais drabužiais, ant galvų su galionais, su rūtų vaišikais. Iš mūs visų buvo tik viena mo-teris Joana Griniuvienė, ji buvo apsirišus per kaktą į užpakalį skepetą ir su pabriuviais. Vyrai su sėmėgom pilko milo.

Viską tą ruošė mano brolio daktaro žmona. Reikėjo leidimai išgauti vakarui. Važinėjo į Suvalkus pas gubernatorių ir vietinę valdžią vaišino iki išgavo leidimą.

Vakaras buvo 1905 m. 28 gegužės. Publikos buvo 1000 žmonių. Tą pat vasarą nuvykom į Šilavotą su Andrium Matulaičiu. Aš nuėjau pas vargonininką apklausti ar, nėra žemsargių, mat aš tu-rėjau pažintį su vargonininkus. Buvo tai koks atlaidas, žmonių bu-vo daug. Jis sakė, kalbą, o aš mėčiau atsišaukimus pro sijoną; mat, tada sijonai buvo ilgi, iki žemei.

1906 m. žiemą mitingas Selemoj Būdoj pas Matjošių Anskaitį. Dainavom, šokom, daugiausia revoliucijos dainas "Atsimeskim no senojo svieto ir sugriaukim tvirtybę mes jo", "Tironai siurbia "Mūsų kraują".

Mano draugai buvo žymesni revoliucionieriai: Feliksas Bacevičius, Juozas Overa, Edvardas Overa. Paskui juos visus paėmė į kalėjimą. Kalėjime nelabai aštriai laikydavo, galima buvo priduoti maistas, pasisekdavo ir laiškas įduoti. Aš gavau nuo F. Bacevičiaus. Aš jam atgal nurašiau, jis man kitą parašė; taip kad kokius tris laiškus aš nuo jo gavau. Paskui juos visus paleido iš kalėjimo. Išbuvo apie keturis mėnesius. Draugai tie parėję iš kalėjimo, vėl veikėm slapta. Eidavom slykiu į Sasnavą, darydavom slapstus susirinkimus su Bacevičium ir kitais draugais.

Paskui Bacevičius pradėjo pirštis vedyboms. Aš nustebau dėl to, kad aš buvau be rankos. Aš visai nemaniau vestis. Jis man pasakė: jei susipyksim, tai taip už bile ką aš tau rankos neprikaišiosiu. Taip ir buvo niekad jis man nieko nesakydavo.

Mano tėvai padarė vestuvę, suprašė giminės, kaimynės, buvo pulkas; kvieslys buvo M. Bendinskas V. mano sesers vaikas. Pulką atsivežė iš Marijampolės; mano brolienė, mano bendradraugės ir draugus iš choro: Milčinskiūtė Vera ir Ambraziejūtė Milė, Liudvikas Ciplijauskas ir Pridotkas.

Jo tėvai taipgi darė vestuves. Parsivežė jis pas save, motina pasitiko. Paskui reikėjo duoti vakarienė /vadinosi meršpiečiai/, kuriuos buvo priėngus mano mamma: mėsa, pyragas ir degtinė gera. Vakarienė man nereikėjo tvarkyt pačiai, tvarkė jo sesuo Strimienė. Mudu su Feliksu už stalo sėdėjom su kitais svečiais; buvo užgėros, metė pinigų; lėkštė ant stalo padėta, kaimynai, giminės eina mest pinigų. Ma reikėjo duot dovanos giminėm: kam rankšluostį, kam audeklo trimastę; kam ką duot padėjo tvarkyt jo sesuo Lažauskienė. Pašalinės veselnikės tam tikras dainas dainavo su degtine. Ant rytojaus paskutinės ceremonijos pasibaigė: atėj prie klėties su muzika, su visokiom skauradom, atidarėm duris ir turėjom degtinės duot. Na, pasibaigė vestuvė, likom gyvent jo tėvai ir mudu.

Vestuvės buvo 1906 m. lapkričio pabaigoj. Atėjus raudau gyvenimą naują ir kamarą-bulvinę, kiti triobesiai buvo seni. Tuo pradėjo medžius ruošti tvartams. Anksti keldavo rytais, mal-

davo trejos gornos: buvo virtuvėj dvejios duonai malt, vienos kiau-
lės malt. Kasdien centnerį sumaldavom. Vienom gironom maldavo tė-
vas, kitom- Feliksas. Kasdien pečių kurdavom, džiovydavom grūdus.
Aš keldavau pusryčius virt. Po pusryčių važiuodavom į girią me-
džių vežt. Medžius kasdavo iš šaknų, ba kitaip pažintų eigulys,
nes nupirkdavo mažiau, o iškirsdavo daugiau. Sunkiai dirbdavo.
Mums, moterims, ir nelabai buvo lengva, ba visą drabužių namie ga-
mindavom, kasdieninį ir išėiginį. Per žiemą atlikę nuo triūso verp-
davom: trys rateliai uždavom stuboj: mamutės mano ir merginos
/tarnaitės/. Per visą žiemą verpdavom iki vėlyvo vakaro. O paskui
pavasariį prasideda audimai. Iki lauko darbų reikdavo viską išaust,
išbalyt audeklai. Vilnoniai audiniai išėiginiai, skaitant bažny-
tiniai, tądavosi visą vasarą: kada užlyja ausdavom.

Valgydavom iš dviejų bliūdų: ant vieno stalo galo
bliūdas ir ant kito stalo galo bliūdas. Iš vieno bliūdo valgėm
aš, mano vyras, mergina ir bernas, iš kito bliūdo tėvukai ir pie-
nuo. Mediniais šaukštais: bliūdai būdavo moliniai palivoti. Žy-
dai atveždavo į namus, mainydavo ant skudurų.

1908 m. pradžioj sausio mėn. gimė sūnus Kazys. Tą
pavasariį. Po metų 1909 m. gimė kitas sūnus vardu Jonas. Na, jau
pasidarė ir triūso nemažai: du vaikai maži, darbininkų daug, val-
gis gamyt ir vaikai žifurėt. Po trijų metų vienas sūnus gimė var-
du Bronius 1912 m. vasario, rodos antrą dieną. Tą pat metą statėm
didžiulį kluoną. Irgi susidarė daug darbų, sykiu lauko darbai ir
statyba. Mergina buvo svetima viena, bet merginai reikdavo į lau-
ko darbus eiti, aš viena visą triūsą naminį dirbdavau ir vaikus
prižiūrėdavau ir bulves reikdavo pasikast pačiai. Tvarka visa bū-
davo vedama tėvuko, mes jo abu klausydavom, jis mums padė gyvent,
triobas padė statyt, pats meisteris buvo. Klėtį /svirną/ pastatė,
nespėjom įrengt, 1914 m. užpuolė karas, na tai prasidėjo naujos
bėdos.

1915 metais gimė sūnus Vitas vasario pradžioj. Trijų
parų buvo vaikas, priėjo kareivių pilnos stubos. Per žiemą skurdom
su vaikais. Pavasariį užėjo vokiečiai. Birželio mėn. išvarė vokie-
čių kariuomenė mus iš namų už 15 kilometrų. Susikrovę vaikus į
vežimą su lopšiu vygė. Ankstyvam ryte apsistojom pas ūkininką
Ilgūną Bebrininkų kaime, netoli Pilviškių. Apsigyvenom kluone, į
stubą neleido, poniška šeimininkė buvo. Labai mes buvom per prasti.

Trijų mėnesių vaiką reikėjo kluone praust. Po mėnesio laiko paleido namo, radom tuščias triobas, nuo laukų diduma javų pjauta kariuomenės.

Žiemai atėjus, vokiečių valdžia suareštavo vyrą, itarė, kad atsišaukinus prieš vokiečių valdžią platino. Šiaip be taip per kunigus pasisėkė išimt ~~po~~ kelių savaitių iš kalėjimo.

1921 m. lapkričio 14 dieną gimė mergaitė vardu Irena. 1923 m. sausio 30 d. gimė kita mergaitė vardu Aldona. Mano buvo aštuoni vaikai: penki vaikai ir trys mergaitės, du mirė maži Vincas ir Ona.

Be to buvo surengta Lietuvos ūkės paroda Marijampolėj. 1911 m. rugsėjo 30 dieną. Buvau įnešus eksponatą 10 tolų lininių labai plonų, mano pačios verpta ir kostiumui medžiaga nekvarbuotų siūlų, pilkų ir juodų avių siūlų mano pačios austa. Vyras buvo įnešęs eksponatą ūkio aprašymą. Gavo diplomą ir piniginę dovaną. Parodos pirmininkas buvo Andrius Bulota.

Gyvenom jau neblogai, vyrą turėjau gerą, sutikom gerai, jis mane mylėjo, sykiu visur vaikščiodavom ir važiuodavom į kokį balių ar šiaip kur eit, sakydavo, jeigu tu, Onute, eisi, tai ir aš eisiu. Pavyzdingas buvo vyras, degtinės mažai gerdavo, saldžios išgerdavo šiek tiek. Buvo sueigoj linksmas, šokdavo ir dainuodavo. Vaikus taipgi mylėjo labai. Ką geriau sakydavo tai, Onute, tegul būna vaikams. Tikras buvo šeimyninis žmogus ir pavyzdingas tėvas buvo.

1929 m. 22 d. vasario išėjo į kluoną kult su manieža ir ir kuliama skrynute. Jis leido į mašiną javus, pastvėrė jo drabužius po kurpaliu; du šonkaulius ir rankos išplėšė raumenų. Nuvežėm į Kauną į ligoninę 24 d. vasario sekmadienio rytą mirė. Liko ma šeši vaikai: du Marijampolės gimnazijoje mokinosi - Vitas ir Bronius, Kazys Kauno universitete, Jonas - Dotnavos akademijoje, Irena 7 metų, Aldona 6 metų) Liko visi rūpesčiai ma vienai. Pasunkino ir vaikus, aukštą mokslą teko patiems prisidėt mokyti. Jonas agronomas, Bronius inžinierius, Kazys buhalteris, Vitui jausniausiam, gimnaziją pabaigus, ma buvo per sunku toliau leist mokyti; išėjo į karininkus, ten dykai mokino. Tėvas į tokią mokyklą būtų neleidęs; tėvo mirties pasekmės.

Bėdos, rūpesčiai, visi moksle, mergaitės mažos, šeimyna, visa svetima, tvarkymo, galvojimo galybės. Apie lauko tvarkymą, apie gyvulius, darbininkus pačiai susisieškoti, ir visa tvarka namų. Negana to, visų bėdų, da ir apsirgau: du metus išgulėjau ant lovos.

Tuo tarpu patvarkydavo Kazys ir Jonas. Paskui pasveikau ir vėl gyvenau, mergaites mokinau. Pabaigė keturias klases, Aldona išėjo į Marijampolės gimnaziją, o Irena į Kvietiškių žemės ūkio mokyklą. Ireną buvau pasiskyrus namie pasilikti, prie ūkės padėt man dirbt, vienai sunku. Irena baigė tą mokyklą, Aldona gimnaziją. Parėj namo užpuolė karas. Teko pernešti visus sunkumus kartu man su Irena. Aldona išėjo studijuoti į Kauną, baigė stomotologiją. 1947 m. Irena 1947 m. 27 d. apsivedė. 4 d. lapkričio 1947 metų antradienio rytą šeštą valandą, visi miegojo, tik aš buvau atsikėlus ir Irenos vyras: atėjo ankavedės viršininkas, partorgas ir apie 10 kareivių. Perskaitė raštą, kad jūs privalote per keturias valandas išvažiuoti į Rusiją į Tiumentską oblastį 5 metams. Aš paklausiau už ką, kad mes nieko nepadarėm, sako, už sūnų ir brolių Vytautą karininką. Aldona jau paskyrimą turėjo į tarnybą: už kelių valandų būtų išvažiavus į darbą į Virbalį stomatologe. Rado namie ir mus tris išvežė. Irenos vyrui pasakė, kaip nori, nori važiuok, nori ne. Susodino į vežimus, mus tris pirmiausia nuvežė į Sasnavos valsčių, paskui tą pat dieną į Marijampolę. Ten po sargyba nakvojom. Radom dar dvi šeimas atvežtas. Ant rytojaus susodino į mašinas ir nuvežė į Lentvarį netoli Vilniaus. Te išbuvom dvi savaites iki surinko daugiau pasažierių. Mūs iš viso buvo, rodos, 70 žmonių: visi kaltinami už šeimas, už brolius, už tėvus, už sūnus, už vyrus. Moteris vežė su mažais vaikais. Iš Lentvario patalpino į vagonus prekinčius; vežė dvi savaites. Viso kelionė truko mėnesį. Lentvarį bebūnant, Irenos vyras atvežė mums maisto, pridavė antrąsyk. Atvažiavo Irenos vyras, rado mus jau išvežtas, pasivijo. Jis mus pasivijo Vilniuj, rado mus vagone, pridavė maisto. Ketvirtą gruodžio anksty rytą sustojo traukinys Tiumento mieste. Per visą dieną išbuvome vagone. Vakare nuvežė su mašinom į statybos įmonės kontorą. Ant rytojaus atėjo ankavedė visus surašė kas ką moka, kada gimė ir taip toliau. Išdavė blankas į vietą pasų/pasus buvo atėmę iš namų/. Mus buvo paskyrę į plytų fabriką; kadangi buvo žiemos laikas, plytinė nėjo, mus nuvežė į baraką už 10 kilometrų už girios į tokią plynę. Tai buvo sūdnoji: šalo 40 laipsnių, vakare nuvežė, barake šalta, vaikų riksmas, klyksmas, tamsu, lempukė spinkso žibalinė. Šlapių durpių rusa tokioj plytoj. Nakvynės buvo ant pundų. Kas maisto turėjo, pusė bėdos. Buvo tokių visai maisto neturėjo. Aidavo į kolūkį ubagaut, gaudavo po vieną bulvę. Mes su maistu stovėjome neblogai. Paskui pradėjome gauti visi siuntinių iš Lietuvos.

Barake daugiausia buvo moterų. Vyrų tik du, rodos. Iš viso to pulko aš buvau seniausia.

Po kelių savaitių pavarė į mišką dirbt visus. Davė kirvius, skerspiūves. Iš mūsų šeimos tik Aldonaėjo dirbt, aš buvau per sena, o Irena buvo nėščia. Dirbo pusantros savaitės, uždarbė labai mažas, koki turbūt, keturi rubliai, ar mažiau dienai. Nueit į darbą keturi kilometrai. Po tam pašaukė ankavedė Aldoną, paskyrė į Jurgos rajoną į ligoninę dantų gydytoja stomatologe. Liepė su visa šeima važiuot/su motina ir su seseria/. Aš apsirgau, peršalau, barake buvo labai šalta, langai apgurgėję, apšalę, malkų irgi nėra kam parnešt, nors miškas netoli. Aldona viena darbinga miške. Sniego iki kelių, vyro nėra, visi vargai tenka Aldonai. Dabar jau reik rengtis į kelionę, aš guliu, visai nevaikščioju, visgi reik važiuot, yra paskyrimas. Kada reik į darbą Aldonai, rengiasi pundus, riša, pundai surišti, ant rytojaus reik važiuot, tą pat dieną atvažiavo Irenos vyras iš Lietuvos. Na, jau dabar kas kita, jau ne vienos moteris. Ant rytojaus apsirgo Irena ant gimdymo. Nuvežė į ligoninę Tiumenėn. Ant rytojaus mes išvažiavom pasamdę arklių; mane gulinčią su rogea 10 km. į stotį nuvežė Irenos vyras. Su traukiniu važiavom 300 km. į rytus, paskui arkliu 40 km. į Šiaurę važiavom. Irenos vyras padėjo Aldonai mane nuvežt ir sugrižo Ireną paimt iš ligoninės su mažičiu vaikučiu. Ją ir vežė tai pačia kelione kaip ir mane. Atvažiavom į Jurgą, davė ligoninės vedėjas kambarį ir virtuvę veltui ir malkų ir šviesą Aldonai kaipo gydytojai, davė dvi lovas Aldonai ir man, dvi kėdutes, puodą, viedrą. Atvažiavė Irena su vyru ir mažičiu vaikučių vardu Ramutis.

Na, pradėjom gyvent. Irena ir aš namie. Irenos vyras buvo prasilavinęs fotografuoti, gavo artelėj darbą už fotografą, užsidirbdavo daug. Aldona ir neblogai uždirbdavo. Ligoninė davė žemės daugiau, tai daržovių, bulvių į valias turėjom. 30 arų turėjo, karvė, kiaulė, vištų, gyveno neblogai. Lietuvių daugiau nebuvo, tik ateidavo iš toliau į rajoną, su reikalais į ligoninę: pas mus ateidavo nakvot. Kaimynai buvo visi rusai. Žmonės buvo neblogi, draugiški ir prietaringi, turi visokių burtų, ir vaišingi ir linksmi, nors neturtingi. Atvirus išgyvenom penkis metus.

Irena su vyru ir vaiku grįžo 1952 m. gruodžio mėn. Aš ir Aldona grįžom pavasarį 1953 m. Vis kankino ta mane chroniška nervų uždegimo liga, kuri visą laiką pasikartoja, tenka ilgai išgulėt. Gavau tą ligą nuo vyro mirties. Teko ir į Lietuvą važiuojant

sirgt. Daug vargo turėjo Aldona kelionė su manim.

Buvom Jurgoa rajone. Ten žmonės labai senoviški, tiki į visokius nebūtus daiktus, užkerėjimus. Jeigu gydytojas ligonį neišgydo, tai veža pas bobutę užkerėjimais gydyt. 1952 m. bulves sodino su spatu /kastuvu/ be žagrės ir kaupė su matikais su rankom. Mačiau, kaip su verpste viena moteris vilnas verpė su tokiais dviem šipu - liais be ratelio.

/Rašyta 1957 m. /

1912 m. mano mamos tėvukas /tėvo tėvas / žiemos vaka - rais ant pečiaus sėdėdami su anūkais pasakodavo apie prancūzmetį. Prancūzų su rusais buvo karas. Kaip jį buvo prancūzų kariuomenė išvarė į stuiką su mediniais ratais į Maskvą. Pargrižo jis pėsčias, tik vienu metu pasakojo kelionė, sakydavo jo priežodis buvo, vaikuti, ką aš turėjau utėlių, sako, marškinius baltinius užtiesdavom ant arklių, tai esą nuo arklių prakaito išdėsdavo.

Pasakodavo apie prancūzų kariuomenės žiaurumus. Sakydavo, vaikuti, gyvai karvei gabalą mėsos išpjauja, kiek jam reikia, ir paleidžia karvę. Paskui tą mėsos gabalą deda į medinį viedrą ir kluone kuria ugnį po viedru. Viedras sudega, mėsa išpuola ant žemės, kluonas užsidega ir, vaikuti, prancūzas eina toliau - žiaurybes vykdyti, vaikuti. Vištą pagauna, gyvą nupeša, paskui galvą nusuka. Mano mama pasakojo, per naktį pyragus kepė prancūzams, paėmė močiutę, įkišo į pečių, vaikai ėmė rékt, tai paleido - gąsdino vaikus.

Prieš prancūzų karą, sako, žmonės pasakodavo gerai gyvenę, parėdų gražių turėjo, merginų andarokai sijonai pažemės buvo apvedžiota plačia kai per delną pločio sidabruotu galionu, pavyzdžiui, kaip kaspinas. Aš atsimenu tą galioną, kupare vis būdavo, per karą prapuolė. Mano mama sakydavo - no prancūzmečio. Aš atsimenu skepetų/skarų/ būdavo šilkinų, subėgusių, plėtmuotų. Sakydavo, buvo užkasta į žemę, prancūzų kariuomenė arklius pastatė, tai sumyžo. Vasarąėjo prancūzų vaiskas /kariuomenė / per Lietuvą. Mamos tėtukas, vaikuti, šilkiniais marškiniais /baltiniais/, mėlyni kaip vosilkos.

Žiemą grįžo iš Rusijos, pas žmones lindo šiltis. Į stubas žmonės neleisdavo, po langais rékdavo prancūzi utelijan /aš katalikas/. Vaikuti, itė prancūzas per duris, pas pečių ant suoliuko atsisėdo, pasiėmė peilį, dūrėsi, dūrėsi į krūtinę ir nusidūrė. Ėmė karkt, vaikuti, paėmė už kasų ir išvilkom į pusnyną.

Mano mamos prisiminimai kaip žiemos vakarais juostas ausdavo prie balanų šviesos. Vakarienės išvirė prie kudmento. Dūmus išleidžia duris atidarę. Kudmentas tai ant keturių medinių kojų lyg staliukas moliu išgrįstas prie pečiaus pastatytas. Pečių /krosnį/ kasdien kurdavo. Pečius buvo didelis, kampą stubos užimdavo. Pusryčius virėdavo pečiuje, iš pečiaus dūmai eidavo į stubą. Ties pečiaus pakūrimu lubose išpjauta skylė keturkampia su dangčiu dūmams išeit vadindavosi aukštinis. Padlagų / grindų / nebuvo, moliu išmušta grindys. Pas duris su rėmais lentynos - pritvirtinta lentyna su skylute šaukštam sukliūt, kitos bliūdai, puodukam sudėt, vadinosi šaukšdėčius, šaukštai buvo mediniai. Syki du kart į savaitę reikdavo moterims šveist su pelenais ir su šiaudų šiurukle ir bliūdus taipgi. Bliūdai buvo moliniai.

Stuboj du suolai ilgi prie sienų išilgai ir skersai. Stalas keturkampis pailgas, baltas nedažytas. Suolai balti, nedažyti. Moterims reikdavo tankiai šveist. Negarbė moterims, jeigu juodas stalas, suolai, šaukštai, ypatingai merginoms. Lovose į vietą matraco šiaudai. Koki trys pėdai į krūvą surišti tai kūlys. Kūlį pasklei - džia į lovą, paklodę užtiesia. Šveist stalui vartodavo šiaudų gniužtę. Buvo mada prieš Velykas mazgodavo stubas, šveisdavo lubas, sienas, talkas darydavo pas viena kitą.

Vištos laikomos buvo žemai po pečium, pečka vadydavom. Sakydavo: "tiš į pečką". Durelės buvo retos, pečkoj šviesu būdavo vištom. Gaidys buvo didelėj pagarboj dėl to, kad gaidys tai laikrodys. Gaidys kas dvi valandas gieda. Sakydavo, žmonės, no pirmo gaidžio arba no antro gaidžio atsikėliau. Gaidys nuo 12 pradeda giedot; no tada žmonės ankstyvą rytą vadina gaidyste.

Viedrai buvo /karvėm melžt viedras atskirai, plonai išdrožtas, vadinosi milžtuve / mediniai su mediniais lankais ir saitas kur paimt rankai - pantis kanapinis pačių nuvytas. Viską žmonės patys dirbdavo, nieko pirkti nebuvo.

Plėškės /pakinktai/, koki 100 pančių nuvydavo, o kur malimai miltų. Moterų verpimai, visas drabužis tiek bažnytinis, tiek kasdieninis. Patalynės, maišai, ir tie namie gamyti.

Spragilas kult javams į vietą kombainos. Viskas vakarais ir rytais nudirbta, žmonės, tur būt, anksti keldavo ir vėlai guldavo. Mano mama sakydavo, vaikai, trumpesnės dienos dabar, per mažai mes padarom dabar. Gyveno žmonės be pardavimo ir be pirkimo.

Dažus /kvarbas/ vartodavo namines. Net aš dar žinau receptų dažymo iš beržo žievės geltona, iš alksnio - juoda. Avių taipgi nemažai laikydavo; sakydavo mama neapvalgom, rūkydavom ant žiemos.

Siūlai namie verpti, susukti. Siuvėjai /kriaučiai / ir rankom siūdavo mažai, tai ir reikėdavo tų siuvėjų. Sijonus, žiurstus /prijuostes/, /marškinius/baltinius/ vyriškus ir moteriškus pačios siūdavo. Tik sėrgėgas ir kailinius siuvėjai siūdavo.

Žiemą moters eidavo į bažnyčią baltais kailiniais kai sniegas, ilgais nuo liemenio biskį patraukti, žemyn platūs, šeško skūrite apvedžioti, to pačio kailio padaryti keturkampiai pailgi knypkiai užsisegt/guzikai/. Atmenu aš dar tuos kailinius. Atsimenu, užsiklodavom, vadydavom šeškiniais. Apsirišdavom didelėm skepetom su kutais, vadydavo skarinėm. Ženotų moterų iš po skepetos kraštų prie kaktos matyt balti sustulpuoti mezginukai. Pažymi katra mergina, katra moteris. Vadydavosi pabriūviai; moteris su pabriūviais.

Lauke po langais darželiai su /kvieta/ gėlėm. Vyriausia buvo gėlė- rūta-merginos nekaltybės ženklas. Saulutės, rožės, gosteltos, kiečiai, medetkos, žirnučiai, čyščiai baltai žydi, lelijos baltai ir mėlynai žydi. Senovės gėlės uzarėliai.

Merginos eidamos į bažnyčią vasarą ant galvos dėdavosi pakalkę su gėlėm tokią kaip dabar prie tautinių drabužių. Nešioja merginos tik ant atlaidų ar į vestuves paauksuotu galionu aplenkta. Geltonplaukės nešiojo geltoną galioną, o juodaplaukės, juodbruvės baltą, sidabrinį. Rankose kvietkų surišta/gėlių puokštė/. Baltiniai drobės plonos pačių austa ir verpta ir kiklikas, andarokas/sijonas/, žiursta/prijuostė/viskas pačių padaryta. Karoliai raudoni, 2 eilės, vadydavosi tikriniai karoliai, kieta akmens, da aš jais nešiojau, mamos atsineštinais, per karą prapuolė. Galionas tai yra ir dabar pas mane. Gilioj senovėj į lauką eidamos dirbt, šieną grėbt ar mėšlą kratyt dėdavosi su gėlėm pakalkę ant galvos.

Marškiniai/baltiniai/moteriški buvo su rankovėm, su apikaklaitėm, su apikakle ilgi iki pusėi, plono audeklo, no pusės storo pašukinio, vadinosi priedura arba padurkas. Kelnių moteris nežinojo, nebuvo mados nešiot. Aš jau buvau vedus, kai kelnėm pradėjom nešiot. Kelnes vyriškas apstines pačios moters siūdavo namie. Mano mama sakydavo, aš apsitrūšiau ir viena diena 12 kelnių pasiuvau. Gilioj senovėj skepetos buvo drukinės. Specialūs buvo drukoriai drukuodavo. Naminio audeklo plono nudažo, paskui visokiausias gėles/kvietkas/ spausdydavo; gražios, įdomios. Aš prisimenu mamos atsineštines skepetas, geltonos, baltos gėlės.

Drabužius laikydavo klėty. Dvi skrynios būdavo nudažytos, numaliavotos gėlės ant viršaus antvožo ir iš priekio. Vienoj skrynioj audeklai, kitoj andarokai 3 sijonai/žiurstai/, prijuostės/, /skepetos/skaros, sijonai, žiurstai sulenkti į kantą, pavyzdžiui kaip vyrų kelnės dabar suprosavotos. Kailiniai, sermėgos, kiti drabužiai ant sienų sukabyti. Šiaip koki paprastesni drabužiai ant karties sukabyti.

Lova klėtyje vasarai gulėti. Gulėdavo ir žiemom klėtyse vyrai, jauni arba merginos, dvikartę pasišildę ant pečiaus. Baltą žiemą gulėdavo po patalais, o vasarą po dvikarte. Kaldrų nebuvo, tik mano amžiui pradėjom siūti kaldras kasdienines, į vietą vatos dėdavom pakulus.

Senovėj, turbūt, šerdavo kiaules ant kiemo. Mano mama pasakodavo, kad vilkai atbėgę iš girios grauždavo prišalusius lovius, sako, nakčia girdim grukšt, grukšt, sako vyrai prasiveria duris, rikteldavo atią, vilkas, ir nubėgdavo.

Užgavėnės - blynų šventė. Žmonės važiuodavo rogėm pasivėžyt į svečius ar šiaip keliais. Sakydavo, linai geriau augš. Sakydavo, kanapinis lašininį užmuš. Užgavėnių dieną daug sykių valgydavo. Vakare prieš dvyliktą būtinai kepdavom blynus. Sakydavo, blynais reik užsigavėt. O mes, vaikai, laukdavom, kada ant aukšto baladosis, kada tą lašininį mus kanapinis. Taip ir užmiegam belaukdami. Ant rytojaus vysų didžiausias pasnykas. Viską šveičia: šaukštus, bliūdus, puodus. Tada verda valgyt prastai - nė pieno, nė mėsos. 7 nedėlias/savaites/. Vaikam po septynių metų taipgi prastas pasnykas. Valgydavo barščius, kopūstus virtus ir žalius su aliejum. Aliejų savo spausdavo nes linų daug sėdavo, žirnių kas turėdavo, cibulių nemažai vartodavo; cibulienes, žalius barščius su cibuliais, aguonų retkarčiais. Su bulviene labai gardu.

Velykos- kiaušinių šventė. Senovėje margydavo merginos kaip išmanydamos visokiom įvairenybėm. Nešdavosi eidamos į bažnyčią margučių. Susiėję draugėn katra geriau numargina, net ir vyrai eidavo muštyn. Katro sumuša, tas atduot. Rodos, antrą dieną, nes pirmą labai šventa.

Pirmą dieną anksti rytą eina, kas važiuoja. Būna mi - šios, po mišių šventina šventorių. Žmonės sunėša su pintinėm, su ražažaitėm. Į pintinę deda kumpį, pyrago bandą, sūrį, dažytų kiaušinių. Vadinasi švenčionas. Parsivežę valgo, saugoja, kad nenubirtų trupiniai ant žemės. Neseniai dar išnyko. Atsimenu, da mano tėvas vež-

davo švenčioną. Pirmą dieną niekur neidavom, šventa. Antrą dieną svečių diena. Nebuvo mados pirmą dieną vaikščiot.

Mano mama pasakodavo, kaip jos mama eidavo baudžiavos laikais, eidavo dirbt, avis kirpdavo. Kiek rodos reikdavo per dieną avių nukirpti. Rodydavo laukus, kur dirbdavus. Sakydavo, čia akėjau, čia akėjau. Į Alvitą važiuodama mano mama papasakodavo, kaip ją vežė į Alvitą į atlaidą da mergiščią. Kai buvo bažnyčia pilna žmonių, per mišias kai bažnyčios grindys sulūžo. Po bažnyčia buvo sklepas, žmonės ėmė kristi į tą sklepą, rékt "dega", kiti dar kaip per duris pasidavė, baisus susigrūdimas, daug žmonių sužeidė, o jos mamai pirštą išsuko. O kunigas kaip laikė mišias ir laikė, neatsitraukė. Sako, lyg būk nevalnia kunigui trauktis nuo altoriaus, jį turi žmonės išnešt. Vienas klierikas iššoko per langą, tai, sako, išmetė iš klierikų.

Senovės žmonės patys žvakes darydavo iš avies lajaus. Per vestuves/veseilias, laidotuves/šermenis/, žibydavo ne balanom, o žvakėm. Dar aš atsimenu nuo seniai likus tokia keturkampia ilga lentųčių sukalta dėžė sudėt žvakėm, sakydavo žvakinyčia. Krupas darydavo taip gi namie. Trijų rūšių kruopos būdavo: miežinės, avižinės ir kruštienė aba grucė. Kruštienę padarydavo be girnų. Atneša į stubą /kambarį/ piestą. Du būna pieščioškai. Supila miežius į piestą, sušlapina vandeniu ir du vyrai grūda į piestą, kelias dienas vis kartoja ir padarydavo tokią kruštienę kai dabar pirқта.

Piesčiokas

Piesta

Senoviški skalbimai. Drabužius skalbdavo retai - trissyk į keturis metus. Skalbinių turėdavo daug, visi naminiai. Pelenų šarmu iš vakaro sumerkia į statinę. Ant rytojaus grundo per dieną dvi moterys. Muilo nedaug vartodavo - apikaklėm ir rankovėm. Pelenų šarmu grundo, išgrumdę deda drabužius į statinę, užpila karštu šarmu. Ant rytojaus neša ant vandens. Jeigu arti nėra vandens, tai veža pas kitą gyventoją kur yra šioželka/prūdas/ ar šaltinis. Prūde iškerta aketę, ant ledo, o šaltinis žiemą neužšąla, tai būna pritaisyta specialiai ilga lenta ant šaltinio. Dvieje įsitenki, vienam vienam gale, kita kitam. Par vidurį padedi drabužių ir su medinėm kultuvėm taukši per skalbinius, palaistant vandenį su rankom ir vėl plaka su kultuve. Paskui išplauja abiem rankom ir gręžia. Atrodo, kad žiemą skalbt šalta ant lauko; visai ne, rankos atsidega, ir gali skalbt visą dieną. Aš pati skalbus sykį ant metų. Baltinius baltydavo sodams žydint pavasarį. Išskalbę baltinius sutiesia ant pievos, palaisto vandeniū kaip saulėkaitina. Su kultuvėm skalbiant girdėt iš kažinkur. Jeigu nori, skalbėjas ant balso gali rast. Skalbiant turi mokėt sutaikyt: dviese skalbiant lengviau skalbt: ta ta ta, kaip kuliant. Skalbinius išbaltinę išplauja ant vandens ir išdžiovinę iškočioja ir sudeda klėtyje ant karties. Kartis ilga per visą klėtį.

Kultuvė

Kočėlas

Kočėtuvas

/ 1961 m. kovas /

Vestuvės

Paprasto kaimo ūkininko /gaspadoriaus/ dukters vestuvės kaip seniau vadydavo veseilia. Būdavo vestuvių tam tikri laikotarpiai, daugiausia spalio, lapkričio mėnesiais po lauko didžiųjų darbų, paskui kitas tarpas po Kalėdų iki užgavėnų. Pavasarį, vasarą mažai ženydavosi.

Patį pradžia tokia būdavo. Rudenio vakarais darbas merginų siuvimas. Duktė sėdi už stalo ir siuva baltinius, motina verda vakarienę, tėvas klumpės kur ant suolo dirba. Jeigu daugiau yra dukterų, tos ir siuva, jeigų vaikų yra, tie apie pečių.

Įeina du vyrai, vienas pabuvęs, kitas jaunas. Kaip tik įeina per duris, sako: "tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus". Tėvas arčiausia sėdėdamas atsako: "ant amžių amžius". Pasisveikina nuo didžiausio iki mažiausio. Maži vaikai seniasniam ranką pabučiuoja, sveikinantis tokia mada. Šeimininkai paprašo sėst svečius. Labą dieną arba labą vakarą neatsakydavo tada tik garbydavo. Pašnekėdavo paprastai ir eina prie dalyko. Pasisako ko atvažiuavę. Piršlys priveda jaunikį, pasodina šalia merginos pamsišnekėt, o piršlys užveda kalbą su tėvais, kiek tėvai dalios žadės bei pinigų, ar galės jaunikis išsimokėt skolas bei dalis broliam ir seseriai. Jaunikis taipgi ūkininkas. Jeigu jaunikiui nepuola į akį, mergina nepatinka, tai jaunikis neprašo atvažiuot tėvus į jo namus pasižiūrėt ir atsisveikina, išvažiuoja. O jeigu patinka, tai užprašo merginos tėvus pasižiūrėt. Jeigu patinka merginai ir tėvam, tai sutartą dieną nuvažiuoja tėvai pas jaunikį, apžiūri jo gyvenimą, turtą jo, ar bus jų dukteriai kur gyvent. Dukters gyvenimą sprendžia tėvai. Susieina abeji tėvai jaunikio ir merginos, taris vaikų gyvenimą; jeigu atitinka abiejų tėvų reikalai, tai vėl jaunikis su piršliu atvažiuoja pas mergą ir tariasi užsakus paduot. Užsakus paduoda pas parapijos kleboną, ir klebonas užrašo; užrašydamas klebonas klausinėja jaunosius poterių, prisakymų. Jeigu nemokės gali nepriimti užsakymų. Skelbia per savaitę kiekvieną sekmadienį po pamokslo kunigas sako: toki ir toki asmens eina į moterystės stoną /luomą/. Kas žinot kokias kliūtis, praneškit bažnyčiai. Po trijų savaičių, pasibaigus užsakymams, jaunikis atvažiuoja su piršliu pas mergą. Vadinasi žiedavonės. Piršlys atsiveža

biskį gėrimo, pasivaišina. Mergina jaunikiui ir piršliui duoda po abrusą /rankšluostį/ ir susitaria kokiu laiku suvažiuot į bažnyčią į šliūbą. Prasideda vestuvių dienos.

Savaitę prieš vestuves užprašo svočią iš giminių arba kaimynų. Daugiausia pasirenka pasiturinčią. Tuo pat siunčia kvieslį jauną vyrą, žvalų, -jeigu yra, mergos brolių, o jei nėra, tai iš giminių ar iš kaimynų kur lavesnį vyrą. Įteikia merga kviesliui kvietką /gėlę/ iš kaspinių padarytą /raikščių/. Pav., paima alyvos šakelę su trim šakutėmis, aplenkia baltu šilkinio kaspinu, palieka koto rankai paint, ant to balto kaspino uždeda mažytį rūtų vainikutį, prisiuva apie tą vainikutį prikabina įvairiausių raikščių, baltų, žalių, raudonų, geltonų, mėlynų, po raikščiais prikabina žiedų, prie kaspinių artyn koto pririša juostą. Ta kvietka graži būna, rūtų kvėpia, žiedai skamba. Tą kvietką suvynioja į gražią skepetą, suvynioja ir į kišenių įkiša. Kvieslys joja raitas ant arklio pabalnoto. Arklys būna apkaišytas su raudonais ir baltais raikštukais ir su rūtų šakutėmis. Arklys turi būti gražus; o jeigu žiemą sniegas, tai važiuoja su rogutėmis, prie arklio pririštas skambalas, arklys taipgi apkaišytas. Kviečia gimines ir kaimynus, paprastai visą kaimą.

Kvieslys į kvietimą stubą /kambarį/ įžengęs per slenksčius pas duris išsiėmęs kvietką iš kišeniaus už koto paėmęs krato, žiedai skamba ir tam tikrą vestuvinį eilėraščių sako. Aš tą eilėraščių labai gerai ^{ne} žinau, tik pradžia biskį žinau. Eilėraščių pradžia: "Paklauskite manęs jauno bernelio kalbančio, šilkų kaspinėlių plaudančių, aukso žiedelių skambančių, rūtų vainikėlio žaliuojančio; aš esu paslas siųstas nuo Bartuškos ir Bartuškienės ir nuo tos jaunos panelės Magdutės, kuri anksti rytą kėlė, į darželįėj, šaltą rasą krėtė, žalią rūtą skynė, vainikėlį ant galvelės dėjo... Prašau ne ant vienos dienos... ant visos nedėlios. Ant šarkos, karkos, ant zylės pačenkos ant žvirblio riebių dešrų. Visi žino nuo seno, kad Bartuška gerai gyvena, kad jų galvijai priėdę tvartuos stena. Yra trys jaučiai penimi už uodegų keliami, tokių jaučių bus ir patrakų nebrokas, košelynų bus privirtas pilnas kropas. Vienas jautis bus po balkiu pakabytas, peilis į užpakalį įstatytas, kas norės atsipjauti, kas nenorės nuspjauti. Jeigu kam to neužteks gulbės pieno pamelš, o tie vaikeliai kaip žiogeliai kukarkom šakalėlius padavinės ką gaus, ne gaus samčiu per kaktą vis-

tiek gaus. Kurios mergelės mane gražiai apdovanos tos bus už balto stalo pasodytos žaliu vynu pagirdytos, gražiai pašokdintos, o kurios neapdovanos tos bus už pečiaus pasodytos ryšiu pašokdytos. Jos ožio mašną tąsys, tas ožys réks, bliaus mislys, kad jam mašną nutrauks. Tas eilėraštis ilgas, išsirokuoja visa vestuvių apeiga. Eilėraščių pasakęs, kvieslys paduoda kvietką merginom, jei nėra merginų, tai šeimininkei. Merginos pririša juostą dovanų prie kvietkos,

Į šliūbą važiuoja visada utarnyke / antradienį/.

Prieš antradienį paskutinę nedėlią /paskutinį sekmadienį/ mergina su viena tavorška / su drauge/ pasirėdžiusi tais pačiais drabužiais kur eina į šliūbą. Paskutinis šventadienis jaunystės dienų. Subatos /šeštadienio/ vakare susirenka draugės /tavorškos/ pas merginą ateina puošt /dabyt/ nuotaką. No šeštadienio vakaro iki vestuvių pabaigos merginą vadina visi nuotaka. Draugės pina vainiką rūtų, sagsto ant raikščių rūtų šakutes. Parėdai-andarokas /sijonas/daugiausia tamsiai mėlynas, rankom austas, žirstas šilkinis juodas ar šiaip koks jopke juoda, rudenį pusžiponis, apie kaklą platus, baltas megstinis, ant galvos rūtų vainikas, per pečius du balti šilkiniai raikščiai rūtom nusagstyti. Taip pasirėdžius eina į bažnyčią su viena drauge, vadinasi pamergė. Po mišių su pamerge išėję iš bažnyčios pasivaikščioja po šventorių, sueina draugės pasišneka. Nuotaka būna visą laiką liūdnai nusiteikusi.

Panedėlio /pirmadienio / vakaras. Pirmadienio vakare parveža muzikantus, sueina kaimynų jaunimas pašokt. Nuotaka ir kiti šeimos nariai prašo, kalbina, renka į pulką važiuot į šliūbą. Reikia nors penkios poros sudaryt pulko. Mergina ir vyras turi būt. Pulkaunykam reikia pasirūpint arkliai, vežimai, bričkos.

Utarnyko/antradienio/ rytą renkasi kaimynai ir giminės, seni ir jauni ir vidutiniai, ženoti ir neženoti išleist į šliūbą. Kiekvieną iš ateinančių pasitinka muzikantai tarpdury su maršu. Muzikantam svečiai duoda pinigų. Svečius pasitinka šeimininkei ir nuotaka, vedasi, sodina už stalo ir vaišina arielka /degtine/, pyragu, mėsa ir alum. Kiek triukšmo, kai pamato svočią su svočioliu atvažiuojant. Svočiolas tai svočios vyras. Bobos užsėda stalą, neleidžia už stalo iki neišsiperka. Dainuoja visokias svotines dainas. Svočia pastato ant stalo bonką šnapso ir padeda bandą pyrago. Bobos pasiima savo išdainuotas lauktuves, apleidžia stalą, svočia sėda su kitais svečiais ir svočiolas už stalo. Pulkas bobų dai-

nuodamas nueina ant kito stalo vaišytis lauktuves. Jaunimas visą laiką šoka, muzika groja; ne po ilgam rengiasi važiuot į bažnyčią į šliūbą. Merginos sega po baltą raikštuką ir rūtų šakutę prie krūtinės kiekvienam savo pulkaunyku. Svočia taipgi pasirėdžius su pabriūviais. Skepeta apsirišus į užpakalį, prie kaktos iš po skepetos matyt balti sustulpuoti mezginukai vadinasi pabriūviai. Visas pulkas, svočia su svočiuolu, nuotaka pasirėdžius šliūbiniais drabužiais, visi sėda valgyt, kurie važiuoja su vestuve. Nuotaka sėdi ties pat viduriu stalo, vienas pusbrolis iš vienos pusės sėdi nuotakos, kitas iš kitos pusės. Paskui svočia, paskui visas pulkas. Apie stalą merginos ir vyrai: pusbroliai gali būti, kaimynai ar giminės. Kai iš vestuvės pareina. Kai iš vestuvės pareina, tai tuo klausia, o kas buvo per balius.

Nuotaka sėdėdama už stalo paskutinį kartą verkia savo jaunų dienų. Būna pastatytas kryželis ant stalo, nuotaka paima į rankas kryželį, pabučiuoja; ateina tėvai, išveda pusbroliai nuotaką iš už stalo. Nuotaka atsiklaupia, pabučiuoja tėvams kojas ir rankas. Tėvai susigraudina, paskui visus atsisveikina. Atsisveikinant muzikantai visą laiką groja. Pašaliniai, kurie lieka namie, dainuoja tam tikras dainas, pritaikytas vestuvių laikotarpiui. Išlydi iki pat vežimų su dainom ir muzika. Du pusbroliai vienas iš vienos pusės nuotakos, kitas iš kitos pusės veda, nuveda nuotaką, įsodina į vežimą. Šalia svočios nuotaka, pamergė, svočiuolas į vieną bričką ar vežimą. Kiti pulkauninkai, pulkaunykės į kitą vežimą. Susidaro koki keturi, penki vežimai. Su nuotaka tas vežimas važiuoja pirmiausia.

Šliūbas būna nuotakos parapijoj. Jaunikį jau randa atvažiavus. Nuotaką veda pabroliai į bažnyčią prie altoriaus. Iš bažnyčios parvažiuoja pas svočią su visu pulku. Pas svočią išbūna visą parą. Svočios būna pyragai, mėsos, žodžiu sakant, visos vaišės, o pulkaunykų degtinė, alus. Tortų nebuvo tais laikais. Tik svočia karvoją padėdavo vidurį stalo diktoką apvalainą bandą pyrago papuoštą. Pasivaišinę, pašokę, padainavę parą, važiuoja namo pas nuotakos tėvus. Čia pasitinka laukiantieji svečiai su dainom. Svočia duoda pyrago bandą, o pulkauninkai degtinės bėnką. Svočia, nuotaka, pulkas sėda už stalo, vieni šoka, kiti dainuoja, senesnieji taip šnekučiuojasi.

Atvažiuoja jauniško kraitininkai su kepurėm papuoš-

tom su rugių šiaudais ir varpom. Pavaišina šeimininkai biskį juos ir eina šeimininkė atiduot kraičius. Klėty /svirnas/ būna sudėtas nuotakos kraitis : du kuparai ir lova paklota, keturios, ar penkios paduškos ilgos per didelį lovą plačią paklodę, dvikartė storesnio audeklo balta, platūs patalai margi languoti ir paduškos languotos taip kaip patalai. Viskas namie austa; paklodė balta. Kraitininkai atvažiuavę keturi eina į klėtį randa bobas sėdint ant kuparų. Atvažiuoja jaunikis su pulku ir piršliu. Piršlį apdainuoja. Turi duot degtinės, saldainių. Neđuoda, liepia išsipirkt. Kur bajoros būdavo bobos kokį apsnūdusį kraitininką įkiša į dvikartę. Užraitoja dvikartę nematant ir užmauna ant galvos. Visos bobos supuola ir parmeta ant žemės. Dvikartė kaip čekolas, pavyzdžiui, tik storesnio audeklo.

Po visų baikų sudeda patalynę į dvikartę, juosta užriša, šeimininkė kiekvienam kraitininkui uždeda po abrusą /rankšluostį/ ant kaklo. Taip užsirišę ranksluosčius išvažiuoja susidėję kraičius į vežimus, taikosi kraitininkai ką pavogt būsiančiai marčiai parvežti. Tokios baikos būdavo. Trečiadienio vakaras. Užgėros. Už stalo sėdi nuotaka, pabroliai iš abiejų šonų, svočia ir pulkas. Tolierka /lėkštė/ padėta ties nuotaka ant stalo. Pirmiausia tėvai įmeta pinigų į lėkštę, paskui svočia, pusbroliai ir t.t. visa vestuvė. Vestuvių šita dalis vadinasi užgėros. Per visą užgėrų laiką pašaliniai veselnikai dainuoja, muzikantai pritaria su skripkom, sauikom pagal natą / gaidą/. Dainuoja: "Susirinkit giminėlės, artimi, kaimynėliai /susiedėliai/, apdovanokit sesę aukseliu, sidabreliu, vis muštais dorielėliais. Iš aslos ant stalo stovi bonka su degtine ir stikleliu. Kas ateina mest į lėkštę pinigų, išgeria stiklelį, o merginos ir moterys pašaly apdainuoja kas įmeta pinigų. Jei vaikiną jaunas "mūsų brolelis vyną gers, vyną gers, ristum, ristum, ristumėlį, krišpolinį stiklužėlį, į dugną" ir taip toliau sesele. Jei iš senesnių, tai "mūs dėdulė, dėdienė, tetulė, tėvelis, močiutė". Kai įmeta į lėkštę pinigus, kiekvienam nuotaka paduoda ranką, o su merginom, moterim pasibučiuoja.

Po užgertuvių su jaunikiu, su piršliu, su jaunikio svočia išvažiuoja pas jaunikį. Piršlį apdainuoja pasitikę laukiančios moterėlės. Jaunikio namuos taipgi užgėros. Trečiadienio /seredos/ vakare ta pati ceremonija kaip pas mergą. Gėrimai, dainos.

Parvažiavus tarp durų pasitinka jauniko motina jaunuosius. Jaunoji marti pasisveikina, pabučiuoja ranką motinai/anytai/ ir įteikia dovanų surištą gražią skepetaitę /skarelę/, bandą pyrago ir abrūsa/rankšluostį/ Marti su jauniko svočia eina į klėtį, atsineša glėbį dovanų jauniko motinai, visą aprėdo jopke, sijonu, prijuoste, skarele. Jauniko tėvai duoda marškinius/baltinius/, seseria po skarelę, broliam po juostą. Visus apdovanoja iki piemeniui koks tam name yra žmogus. Jauniko tolimesniem giminėm taipgi duoda dovanas: tetom, dėdėm, dėdienėm po rankšluostį arba audeklo trimastę/stuomenį/. Už stalo sėdi jaunoji, svočia. Jauniko būna užgėros. Po užgėrų būna maršpiečiai. Jaunoji marti užtėsia savo drobulėm /staltiesėč/ du stalus, padeda ant stalų du kumpius ir dvi įšasis, dvi bandas gero pyrago su radzinkom ir šnapso pasaldyto medum keturias bonkas. Viskas atsivežta iš savo namų mamos. Jauniko svočia viską supjausto. Jaunieji sėdi už stalo ir svočia su svočiolu. Žmonės abudu stalus užsėda: jauniko giminės, kaimynai. Pasivaišinę, pasilinksminę, padainavę, pašokę skirstosi miegot kur kas patalą suradę.

Jaunieji nueina į klėtį /svirną/. Četvergo /ketvirtadienio/ rytas-keltuvės jaunųjų. Prie klėties durų sueina vestuvininkai su muzika kaip kas išmano, taip į duris barškina. Vieni pliauški, kiti būbnija, kelia jaunuosius. Jaunieji atidaro, išeina, duoda šnapso bonką ir eina visi į kambarį jaunajai praustis. Jaunoji paduoda rankšluostį, paskui eina visi. Pusryčių pavalgę, prisdainavę, pašokę skirstosi giminės namo. Jeigu kokiem giminėm labai toli, tai lieka ant pėtnyčios /penktadienio/. Baigėsi vestuvė.

Sekančią nedėlią /sekmadienį/ važiuoja jaunieji jaunojo tėvai į bažnyčią į jaunosios parapiją, kur buvo šliūbas. Jaunoji marti eina į bažnyčią per zokristiją, per mažąsias duris ir zokristijoje būna per pamokslą. Po pamokslui ateina kunigas, pašventina, įveda į bažnyčią. Sako įsivezdino. Išėję iš bažnyčios, važiuoja pas jaunosios tėvus. Ten pasisvečiavę ant rytojaus važiuoja namo. Vadinasi sugražtai. Ot ir visa ceremonija./ženybų/vedybų.

Jaunoji kol vaikų neturi iki metų vadydavosi jaunamartė. Kai gimsta mažas, tai šešias/nedėlias/savaites po gimdymo iš savo sodybos negalima niekur išeit. Tokia buvo mada. Po šešių

savaičių su mažu važiuoja arba eina į bažnyčią įsivezdint. Ta pati ceremonija kaip jaunamartės, tik moteris žvakę rankoj laiko, kai šventina kunigas, apsisupa balta linine/drobule/staltiese ilga, mažą įdeda į /paduškute/priegalvę, prisisups prie savęs su staltiese. Matyt iš toli baltuoja, kad su mažu važiuoja.

Gilesnėj senovėj tas buvo. No kokių 1901 m. jau to nebuvo. Vis tiek po šešių savaičių po gimdymo moteris eidavo į bažnyčią įsivezdyt, tik jau be mažo tą ceremoniją atlikt. Pakol bažnyčioj nebuvus, nė į jomarkus, nė į atlaidus, nė pas kaimyną negalima eiti. Tai sakydavo žmonės dar nei bažnyčioj nebuvus, ką ji eis. Kur po šešių savaičių po gimdymo eina visur. Apie kokius 1900 metus pranyko visai ta ceremonija.

/1961 m. gegužės mėnuo /

5/Vytautas/namie vadino Vitu/ gimė 1915.II.karo metu gimė, kito karo pasėkoj žuvo...

6/Išlikusiam Atstovo ženkle/ asmens liudijimas su fotografija / Nr.3310 yra išdavimo data.

1923 m. lapkričio mėn. 16 d. su seimo pirmininko Staugaičio ir seimo sekretoriaus Ambrozaičio parašais bei seimo antspaudu su vyčia.

/rašyta 1957 m./

T U R I N Y S

Vaikystė, tėviškė, žmonės, veikla	1
Ką radom, ką paliksim	6
Apie brolių Kazį : vestuvės Naumiestyje, Pilviškiuose, Marijampolėje	12
Tėvų biografijos	16
Felikso Bacevičiaus biografija	19
Onos Bacevičienės biografija	25
Žmonių buitis : prancūzmetis, namų apyvokos darbai, drabužiai, užgavėnės, Velykos	34
Vestuvės	40

OK 947.45
150 28